

SÍDLA, ARTEFAKTY A ČAS...

Zborník štúdií
o dobe bronzovej
a dobe halštatskej
k 75. narodeninám
Ladislava Veliča

2018

SÍDLA, ARTEFAKTY A ČAS...

**Zborník štúdií o dobe bronzovej a dobe halštatskej
k 75. narodeninám Ladislava Veliačika**

**Lucia Benediková – Milan Horňák
(editori)**

ARCHAEOLOGICA SLOVACA MONOGRAPHIAE

COMMUNICATIONES

INSTITUTI ARCHAEOLOGICI NITRIENSIS
ACADEMIAE SCIENTIARUM SLOVACAE

TOMUS XXI

NITRAE MMXVIII

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV SLOVENSKEJ AKADEMIE VIED
VIA MAGNA, S. R. O.

SÍDLA, ARTEFAKTY A ČAS...

**Zborník štúdií o dobe bronzovej a dobe halštatskej
k 75. narodeninám Ladislava Veliačika**

**Lucia Benediková – Milan Horňák
(editori)**

Publikácia bola podporovaná projektmi VEGA 1/0399/18 a 2/0001/18
a Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-15-0491.

Vyšlo s finančnou podporou VIA MAGNA, s. r. o.

Lucia Benediková – Milan Horňák (editori)

Sídla, artefakty a čas...

Zborník štúdií o dobe bronzovej a dobe halštatskej
k 75. narodeninám Ladislava Veliačika

Nitra – Vrútky 2018

Archaeologica Slovaca Monographiae
Communicationes, Tomus XXI

Hlavný redaktor	doc. PhDr. Matej Ruttkay, CSc.
Recenzenti	Mgr. Peter Barta, PhD., Mgr. Zora Bielichová, Mgr. Martin Golec, Ph.D., PhDr. Milan Salaš, DrSc., Mgr. Klára Šabatová, Ph.D., Dr hab. Marcin S. Przybyła
Výkonná redaktorka	Mgr. Lucia Benediková, PhD.
Počítačová sadzba	Beáta Jančíková
Návrh obálky	Mgr. František Hříbal, PhD.
Vydavateľ	Archeologický ústav SAV, Nitra VIA MAGNA, s. r. o., Vrútky
Tlač	VEDA, vydavateľstvo SAV, Bratislava
Predná strana obálky	Záber na výskum na Hradiskách v Zemianskom Podhradí. Foto P. Romsauer 1991.
Zadná strana obálky	Letecký záber na polohu Hradiská v Zemianskom Podhradí. Foto I. Kuzma 1987.
Rozširuje	Archeologický ústav SAV Akademická 2, 949 21 Nitra tel.: +421/37/6943 209 e-mail: nraukniz@savba.sk

© Archeologický ústav SAV, 2018

© VIA MAGNA, s. r. o., 2018

ISBN 978-80-8196-020-8

Ladislav Váňa

OBSAH

Tabula gratulatoria	9
Ladislav Veliačik – jubilujúca osobnosť slovenskej archeológie	11
Ladislav Veliačik – Honouree of Slovak Archaeology	13
Gratulácia	15
Bibliografia Ladislava Veliačika	17
Juraj Bartík	
Nová šálka typu Friedrichsruhe zo západného Slovenska	25
Lucia Benediková – Karol Pieta	
Lužické hradisko s následným laténskym osídlením v Soblahove (okres Trenčín)	37
Zoja Benkovsky-Pivovarová	
Príspevok k lužickej kultúre na Slovensku	55
Jan Bouzek	
Lužická kultura na Slovensku – pohled od západu	67
Vít Dohnal	
Východní Morava v době lužických popelnicových polí	73
Gabriel Fusek – Michal Holeščák	
Najstaršie opevnenie Veľkého vrchu v Divinke	83
Adam Gašpar	
Genéza a „pulzovanie“ lužickej kultúry na príklade osídlenia stredného Považia a priľahlej časti východnej Moravy	95
Bogusław Gediga	
Bemerkungen über den Begriff „Lausitzer Kultur“ heute	105
Katalin Novinszki-Groma	
New data on harp-shaped fibulae from Transdanubia	113
Milan Horňák	
Zabudnuté v depozite? Nepochikované pohrebiská lužickej kultúry z Turca	131

Ondřej Chvojka – Jan John

Sekeromlat typu Nortycken z depotu v Olešné (okres Písek) 153

Pavol Jelínek

Významné ženy a symbolika mušle v nitrianskej kultúre 163

Marta Korczyńska – Michał MazurUnterschiedlich und doch gleich? Eine komparative Studie
zu spätbronze-/früheisenzeitlichen Webgewichten aus Kleinpolen 171**Mária Kotorová-Jenčová**

Sídliisko z neskorej doby bronzovej a z doby halštatskej vo Vlači 199

Martin Kvietok – Tomáš ZacharDepot bronzových predmetov zo záveru neskorej doby bronzovej
až staršej doby železnej z Hornej Mičinej (okres Banská Bystrica) 215**Vladimír Mitáš – Róbert Ölvecký – Jozef Urminský – Jana Mihályiová**

Bronzové hroty kopijí a oštepov z doby popolnicových polí na Považí (západné Slovensko) 229

Mária Novotná

Depoty bronzov na Slovensku a interpretácia ich významu 251

Filip Ondrkál

Nové depoty mečov liptovského typu z Bošáce 271

Vítázoslav Struhár – Tomáš ZacharDepot bronzových predmetov z Ružomberka, Jaziercov. Príspevok k problematike
ukladania bronzovej industrie v prostredí travertínov 295**Mónika Winkler – Zoltán Czajlik**Die Untersuchung von hallstattzeitlichen Hügelgräbern aufgrund Luftbilder. Neue Angaben
von Nordwestungarn 323

TABULA GRATULATORIA

Peter Barta, Bratislava	Martin Kvietok, Banská Bystrica
Juraj Bartík, Bratislava	Michaela Lochner, Wien
Jozef Bátora, Bratislava/Nitra	Renata Madyda-Legutko, Kraków
Lucia Benediková, Nitra	Róbert Malček, Zvolen
Zoja Benkovsky-Pivovarová, Maria Enzersdorf	Michał Mazur, Kraków
Mário Bielich, Nitra	Jana Mihályiová, Nitra
Zora Bielichová, Nitra	Elena Miroššayová, Košice
Alena Bistáková, Nitra	Vladimír Mitáš, Nitra
Wojciech Blajer, Kraków	Gabriel Nevizánsky, Nitra
Jan Bouzek, Praha	Katalin Novinszki-Groma, Budapest
Gertrúda Březinová, Nitra	Mária Novotná, Trnava
Jozef Bujna, Nitra	Laco Olexa, Košice/Nitra/Nižná Myšľa
Zoltán Czajlik, Budapest	Róbert Ölvecky, Nitra
Klaudia Daňová, Nitra	Filip Ondrkál, Olomouc
Ľubica Demianová Kupcová, Dolný Kubín	Dominika Oravkinová, Nitra
Vít Dohnal, Olomouc	Ondrej Ožďáni, Nitra
Kristian Elscheck, Nitra/Bratislava	Juraj Pavúk, Nitra
Eva Fottová, Nitra	Karol Pieta, Nitra
Gabriel Fusek, Nitra	Péter Prohászka, Nitra
Adam Gašpar, Brno	Marcin Przybyła, Kraków
Bogusław Gediga, Wrocław	Ján Rajtár, Nitra
Martin Golec, Olomouc	Peter C. Ramsel, Nitra/Wien
Jacek Górski, Kraków	Peter Romsauer, Nitra
Mária Hajnalová, Nitra	Matej Ruttkay, Nitra
Milan Hanuliak, Nitra	Milan Salaš, Brno
Katarína Harmadyová, Bratislava	Andrea Slaná, Žilina
Michal Holeščák, Nitra	Marián Soják, Nitra/Spišská Nová Ves
Milan Horňák, Vrútky	Susanne Stegmann-Rajtár, Nitra
Bogusław Chorąży, Bielsko-Biała	Vířazoslav Struhár, Ružomberok
Božena Chorąży, Bielsko-Biała	Ildikó Szathmári, Budapest
Ondřej Chvojka, České Budějovice	Klára Šabatová, Brno
Gábor Ilon, Kőszeg	Peter Šalkovský, Nitra
Július Jakab, Nitra	Gerhard Trnka, Wien
Miriám Jakubčinová, Nitra	Jozef Urminský, Hlohovec
Pavol Jelínek, Bratislava	Vladimír Varsik, Bratislava
Luboš Jiráň, Praha	Roman Vávra, Bratislava
Jan John, České Budějovice	Jozef Vladár, Nitra
Carol Kacsó, Baia Mare	Ivona Vlkolinská, Nitra
Marta Korczyńska, Kraków	Egon Wiedermann, Topoľčany
Mária Kotorová-Jenčová, Prešov	Mónika Winkler, Budapest
Branislav Kovár, Nitra	Jozef Zábojník, Nitra
Rudolf Kujovský, Nitra	Tomáš Zachar, Brno
Klára Kuzmová, Trnava	Barbara Zajacová, Nitra

LADISLAV VELIAČIK – JUBILUJÚCA OSOBNOSŤ SLOVENSKEJ ARCHEOLÓGIE

V malebnom prostredí Jasenskej doliny v Turci sa 21. a 22. mája 2015 konalo komorné kolokvium, zorganizované archeologickou spoločnosťou VIA MAGNA, s. r. o., ako pocta dielu nášho priateľa a kolegu PhDr. Ladislava Veliačika, DrSc.

Pri príležitosti tejto akcie sme sa ako zástupcovia „mladšej“ archeologickej generácie rozhodli vydať zborník príspevkov k životnému jubileu Ladislava Veliačika, ktorý teraz aj slávnostne predkladáme.

Keďže sme nielen kolegovia, ale máme aj čo sa odborného záujmu k Lacovi blízko, sme radi, že sa podarilo zostaviť zväzok štúdií venovaných tým témam, ktorým jubilant zasvätil svoju profesionálnu dráhu a ktorých spektrum – sídla, artefakty a čas... – sa odráža aj v názve tejto knižky.

Dovolíme si v našom úvode predstaviť Laca – ako vedca-archeológa – aj „oficiálne“...

PhDr. Ladislav Veliačik, DrSc., sa narodil 13. júna 1943 v Medzilaborciach do rodiny štátneho zamestnanca.

Od skončenia štúdia archeológie na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave v rokoch 1960–1965, ktoré absolvoval s diplomovou prácou tematicky orientovanou na staršiu dobu bronzovú, pracuje od začiatku svojho vedeckého pôsobenia v roku 1965 až dodnes (s krátkou prestávkou v čase povinnej vojenčiny) v Archeologickom ústave SAV v Nitre. Je popredným odborníkom na dobu bronzovú, všestrannou osobnosťou z vedeckej i organizačnej stránky, a jednou z najvýraznejších osobností slovenskej archeologickej obce vôbec.

Vo vedeckom bádani sa venuje predovšetkým lužickej kultúre – významnému európskemu kultúrnemu fenoménu strednej až neskorej doby bronzovej (i doby halštatskej) v širších stredo európskych súvislostiach.

Ladislav Veliačik vypracoval dodnes platnú typologickú náplň i periodizáciu tejto kultúry na Slovensku a jeho monografia *Die Lausitzer Kultur in der Slowakei* (1983), ktorá je prepracovanou verziou jeho kandidátskej dizertácie (1978), patrí k najcitovanejším slovenským archeologickým prácam vôbec.

Ladislav Veliačik významne prispel aj k poznaniu neskorobronzového úseku lužickej kultúry prácou *Súčasný stav výskumu lužickej kultúry na Slovensku* (1989).

Je spoluautorom slovenskej a aktualizovanej nemeckej mutácie prehľadovej a opäť frekventovanej práce o dobe bronzovej na Slovensku – *Slovensko v dobe bronzovej* (1991; *Die Bronzezeit im slowakischen Raum*, 1999), z ktorých slovenský variant bol v roku 2014 ocenený Cenou Literárneho fondu za výnimočný ohlas na jedno dielo v sekcii Vedecká a odborná literatúra.

Prevažnú väčšinu riešených tém skúma L. Veliačik vo vertikálnej rovine, teda tak, že ich hodnotí z pohľadu vývoja v rámci dlhších chronologických celkov doby bronzovej, čím dokáže lepšie postihnúť zmeny a špecifiká, ku ktorým dochádzalo v kratších časových úsekoch.

Tak napríklad významne prispel k poznaniu jednotlivých typov bronzovej industrie, o čom svedčia jeho práce venované nožom, náramkom, nádobám a depotom z mladšej a neskorej doby bronzovej a doby halštatskej, ako aj pohrebného ritu lužickej kultúry (analýza a vyhodnotenie pohrebísk v Liptovskom Mikuláši-Ondrašovej, Diviakoch nad Nitricou, Krásnej Vsi a d.). Mnohé analyzované nekropoly i sám skúmal v teréne a získané poznatky dokázal vhodne využiť pri návrhu periodizácie daného obdobia dejín územia dnešného Slovenska.

Osobitný vedecký záujem L. Veliačika sa sústredil na opevnené sídla (hradiská) lužickej kultúry na Slovensku, ktorým sa venoval z hľadiska ich chronológie, topografie, stavebného vývoja fortifikácií i ako prvkom historickej krajinej štruktúry (1983; 2004; 2006 a d.). Túto špeciálnu problematiku dokázal popularizačnými článkami, napr. v časopise *Pamiatky a múzeá či Krásy Slovenska*, ale aj formou prednášok, výstav, príspevkov pre televíziu, rozhlas a dokumentárny film, vhodne sprístupniť aj širšej verejnosti. Dôležitou etapou jeho vedeckej kariéry bol v tomto ohľade aj výskum na lokalite Hradiská (Hradište,

Hradišča) v Zemianskom Podhradí, ktorého výsledky primárne publikoval v spoluautorstve so svojim spolupútnikom Petrom Romsauerom (1998).

Okrem kľúčového predmetu jeho vedeckého záujmu – lužickej kultúry – sa v rámci svojej vedeckej kariéry zaoberal aj aspektmi iných kultúr doby bronzovej (1970; 1972 a ď.), príležitostne sa venoval aj témam z iných období praveku a včasnohistorického obdobia (1975; 1984; 2010 a ď.).

Neoddeliteľnou súčasťou a často základom jeho práce je bohatá a kvalitne realizovaná terénna činnosť v mnohých regiónoch južného, západného a stredného Slovenska (Orava, Liptov, stredné Považie, Ponitrie, južné Slovensko).

Nemožno opomenúť ani jeho editorskú činnosť, ktorej významnou súčasťou je jeho práca ako odborného redaktora edície Archeologické pamätníky Slovenska.

Na ústave sa ako školiteľ a oponent aktívne podieľal i na uskutočňovaní doktorandského štúdia, je členom Slovenskej archeologickej spoločnosti pri SAV, v minulosti bol členom rôznych odborných komisií a kolégií (napr. Vedecké kolégium SAV pre kultúrohistorické vedy, Národný komitét pre archeológiu, Vedecké kolégium SAV pre historické vedy, Komisia SAV pre vedeckú výchovu). V rokoch 1991–2004 bol štatutárnym zástupcom riaditeľa ústavu.

Pre nás je jubilant veľkým vzorom, ktorému vďačíme za nejednu dobrú radu pri písaní našich dizertačných prác a ďalších štúdií venovaných dobe bronzovej a železnej.

Milý Laco, za toto všetko si ňa ceníme nielen ako vedca, ale aj – a predovšetkým – ako človeka-priateľa a prajeme Ti do mnohých ďalších rokov najmä pevné zdravie, stále veľa optimizmu, životnej energie, no, skrátka, nadostač radosti.

Lucia Benediková a Milan Horňák

LADISLAV VELIAČIK – HONOUREE OF SLOVAK ARCHAEOLOGY

In the picturesque setting of Jasenská dolina was on 21 and 22 May 2015 held a small colloquium organized by the archaeological company VIA MAGNA, s. r. o., in order to honour the work of our friend and colleague PhDr. Ladislav Veliačik, DrSc.

On this occasion we, representatives of “younger” archaeological generation, decided to publish a collection of contributions to honour the life jubilee of Ladislav Veliačik, which we now festively present.

Since we are not only colleagues, but our professional interests are also close to Laco’s, we are happy, that we were able to put this collection of studies together. It is dedicated to the topics, to which the honouree sacrificed his professional career and the scope of which – settlements, artefacts and time... – is reflected in the title of this book.

Here we would like to take the liberty of introducing Laco – as a scientist – archaeologist – “professionally” as well...

PhDr. Ladislav Veliačik, DrSc., was born on 13 June 1943 in Medzilaborce into the family of state official.

Since the end of his studies of archaeology at the Faculty of Arts, Comenius University in Bratislava in years 1960–1965, when he graduated with a thesis thematically oriented on the Early Bronze Age, he has been working (with short break caused by his compulsory military service) until today in the Institute of Archaeology of Slovak Academy of Sciences in Nitra.

He is the leading specialist on the Bronze Age, versatile personality from scientific and organization point of view and one of the most prominent personalities of Slovak archaeological community.

His scientific focus lies mostly in Lusatian culture – significant European cultural phenomenon of Middle–Final Bronze Age (and Hallstat Period) in wider Central European context.

Ladislav Veliačik formulated until today valid typological content and periodisation of this culture in Slovakia and his monograph *Die Lausitzer Kultur in der Slowakei* (1983), which is a revised version of his candidate thesis (1978), belongs to the most frequently cited archaeological works in Slovakia ever.

Ladislav Veliačik contributed significantly to the knowledge of the Final Bronze Age’s phase of Lusatian culture with his work *Súčasný stav výskumu lužickej kultúry na Slovensku* (1989).

He is the co-author of Slovak and updated German version of the overview, and again frequently cited work on the Bronze Age in Slovakia – *Slovensko v dobe bronzovej* (1991; *Die Bronzezeit im slowakischen Raum*, 1999). The Slovak version was in 2014 awarded the Price of Literary Fund for exceptional response to one work in section Scientific Literature.

L. Veliačik studies majority of solved topics in vertical dimension, i.e. he evaluates them from the longer chronological units of the Bronze Age point of view, which is why he is able to capture better the changes and specifics of shorter time frames.

For example he has contributed greatly to the knowledge on individual types of bronze industry, which can be seen in his works dedicated to knives, bracelets, vessels and hoards from Late and Final Bronze Age and the Hallstat Period, as well as funerary rite of Lusatian culture (analysis and evaluation of burial grounds in Liptovský Mikuláš–Ondrašová, Diviaky nad Nitricou, Krásna Ves etc.). He excavated many analysed burial grounds himself and was able to use gathered data when submitting the periodisation of given era in present day Slovakia.

His specific scientific interest has focused on fortified settlements (hillforts) of Lusatian culture in Slovakia; he has dealt with them from chronological, topographic, construction development point of view and considered them as the features of historical landscape structure (1983; 2004; 2006; etc.). He was able to make this special topic accessible to general public by means of popular articles, e.g. in the magazine *Pamiatky a múzeá* or *Krásy Slovenska*, lectures, exhibitions, contributions to TV, radio or documentaries.

Important milestone of his scientific career was the excavation of the site Hradiská (Hradište, Hradišča) in Zemianske Podhradie. He primarily published the results of the excavation as a co-author with his companion Peter Romsauer (1998).

Apart from the key subject of his scientific interest – the Lusatian culture – he has dealt with the aspects of other cultures of the Bronze Age (1970; 1972; etc.) as well, occasionally he has dealt with other prehistoric eras or early medieval period (1975; 1984; 2010; etc.).

Inseparable part and often the basis of his work is rich and properly implemented field work in many regions of South, West and Central Slovakia (Orava, Liptov, Middle Váh Valley, Nitra Valley, South Slovakia).

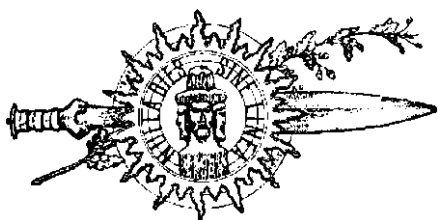
We cannot miss his editing activities, important part of which is his work as a scientific editor of series Archaeological monuments of Slovakia.

At the Institute of Archaeology he participates as a supervisor and reviewer in postgraduate studies, he is the member of Slovak Archaeological Society by the Slovak Academy of Sciences, in the past he was a member of various scientific committees and boards (e. g. Scientific Board of SAS for Cultural-Historical Sciences, National Committee for Archaeology, Scientific Board of SAS for Historical Sciences, Committee of the SAS for Scientific Education). In years 1991–2004 he was the 1st deputy director of the Institute.

To us the honouree is a great example to whom we are grateful for many good advices during writing our dissertations and other studies dedicated to the Bronze and Iron Age.

Dear Laco, for all of this, we deeply value you, not only as a scientist, but also – and especially – as a man-friend and we wish you a lot of years to come, good health, lot of optimism, life energy and, well, lot of *joie de vivre*.

Lucia Benediková and Milan Horňák

Warszawa/Wrocław, dn. 30. 05. 2018 r.

Komitet Nauk Pra- i Protohistorycznych
Polskiej Akademii Nauk
Al. Solidarności 105, 00-140 Warszawa

Szanowny Pan
Veliačik Ladislav, PhDr. DrSc.
Nitra

Mam zaszczyt i jest mi zarazem bardzo miło przekazać Panu Panie Doktorze w imieniu społeczności Komitetu Nauk Pra I Protohistorycznych Polskiej Akademii Nauk, a zwłaszcza tych jej członków, jak i pozostających poza tym gronem, a zajmujących się problematyką epoki brązu i wczesnej epoki żelaza. Grono to wysoko ocenia Pana dorobek naukowy, jak też zachowuje w serdecznej pamięci Pana kontakty z polską archeologią.

Pana dorobek naukowy, a w szczególności monografie: *Die Bronzezeit im slowakischen Raum, Vývoj a vzťah osídlenia lužických a stredodunajských popolnicových polí na západnom Slovensku, Die Lausitzer Kultur in der Slowakei* są wysoko oceniane w środowisku polskich archeologów. Wspominamy Pana udział w licznych konferencjach naukowych, głównie poświęconych kulturze łużyckiej i zespołowi kultur pól popielnicowych, ale także w organizowanych we Wrocławiu spotkaniach między innymi poświęconych badaniom nad ceramiką i wielu innym. Pana głos był uważnie słuchany i ceniony. Były to również okazje nawiązania przez Pana dobrych relacji koleżeńskich i przyjacielskich z licznym gronem polskich archeologów.

Drogi Laco mnie jest dane pozostawać w serdecznej przyjaźni z Tobą, Twoja Panią co sobie bardzo cenię i do tych gratulacji dołączam moje osobiste serdeczne życzenia wielu lat w dobrym zdrowiu i stanie ducha, oby nam było dane jeszcze nie raz się spotkać i cieszyć się byciem razem, w życzliwej serdecznej przyjaźni.

Bogusław Gediga
Przewodniczący Komitetu

BIBLIOGRAFIA LADISLAVA VELIAČIKA

KVALIFIKAČNÉ PRÁCE

1965

Veliačik 1965 – L. Veliačik: *Kostená a parohová industria v staršej dobe bronzovej na Slovensku*. Diplomová práca (Filozofická fakulta Univerzity Komenského). Bratislava 1965, 136 strán, 29 príloh.

1969

Veliačik 1969 – L. Veliačik: *Archeologický výskum v Čiernom Brode (okr. Galanta) v roku 1966*. Rigorózna práca (Filozofická fakulta Univerzity Komenského). Bratislava 1969.

1978

Veliačik 1978 – L. Veliačik: *Lužická kultúra na Slovensku. I–III*. Kandidátska dizertácia (Archeologický ústav SAV). Nitra 1978, 268 strán.

2000

Veliačik 2000 – L. Veliačik: *Osídlenie kultúr stredodunajských a lužických popolnicových polí na západnom Slovensku*. Doktorská dizertácia. (Archeologický ústav SAV). Nitra 2000, 410 strán.

MONOGRAFIE

1983

Veliačik 1983 – L. Veliačik: *Lausitzer Kultur in der Slowakei*. Studia Archaeologica Slovaca Instituti Archaeologici Academiae Scientiarum Slovacae II. Nitra 1983.

1986

Budinský-Krička/Veliačik 1986 – V. Budinský-Krička/L. Veliačik: *Krásna Ves. Gräberfeld der Lausitzer Kultur*. Materialia Archaeologica Slovaca VIII. Nitra 1986.

1991

Furmánek/Veliačik/Vladár 1991 – V. Furmánek/L. Veliačik/J. Vladár: *Slovensko v dobe bronzovej*. Bratislava 1991.

1994

Veliačik/Romsauer 1994 – L. Veliačik/P. Romsauer: *Vývoj a vzťah osídlenia lužických a stredodunajských popolnicových polí na západnom Slovensku. I. Katalóg*. Archaeologica Slovaca Monographiae. Catalogi VI. Nitra 1994.

1999

Furmánek/Veliačik/Vladár 1999 – V. Furmánek/L. Veliačik/J. Vladár: *Die Bronzezeit im slowakischen Raum*. Prähistorische Archäologie in Südosteuropa 15. Rahden/Westf. 1999.

ZOSTAVOVATELSKÉ PRÁCE

2004

Bátora/Furmánek/Veliačik 2004 – J. Bátora/V. Furmánek/L. Veliačik: *Einflüsse und Kontakte alteuropäischer Kulturen. Festschrift für Jozef Vladár zum 70. Geburtstag*. Archaeologica Slovaca Monographiae. Communicationes VI. Nitra 2004.

ŠTÚDIE, ČLÁNKY

1969

Veliačik 1969 – L. Veliačik: *Archeologický výskum v Čiernom Brode (okr. Galanta)*. *Archeologické rozhledy* 21, 1969, 301–319.

1970

Veliačik 1970 – L. Veliačik: Nové sídliskové nálezy velatickej kultúry z Abrahámu. *Slovenská archeológia* 18, 1970, 421–430.

1972

Veliačik 1972 – L. Veliačik: Pohrebisko severopanónskej kultúry v Chľabe. *Slovenská archeológia* 20, 1972, 189–217.

1975

Veliačik 1975 – L. Veliačik: Pohrebisko lužickej kultúry v Liptovskom Mikuláši-Ondrašovej. *Slovenská archeológia* 23, 1975, 11–34.

Veliačik 1975 – L. Veliačik: Bronzová sekerka a strieborná minca z Branča. *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1974*, 1975, 107.

Veliačik 1975 – L. Veliačik: Záchranná akcia v Čiernych Kľáčanoch. *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1974*, 1975, 107–110.

Veliačik 1975 – L. Veliačik: Pohrebisko lužickej kultúry v Diviakoch nad Nitricou. *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1974*, 1975, 110–112.

Veliačik 1975 – L. Veliačik: Bronzová kopija z mladšej doby bronzovej z Lúčnice nad Žitavou – Vajky nad Žitavou. *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1974*, 1975, 112.

Veliačik 1975 – L. Veliačik: Bronzový meč zo západného Slovenska. *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1974*, 1975, 112–113.

Pavúk/Veliačik 1975 – J. Pavúk/L. Veliačik: Záchranný výskum v Pečeňadoch. *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1974*, 1975, 78–80.

1976

Veliačik 1976 – L. Veliačik: Výskum pohrebiska lužickej kultúry v Diviakoch nad Nitricou. *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1975*, 1976, 210–212.

1977

Bárta/Veliačik 1977 – J. Bárta/L. Veliačik: Nálezy bronzových predmetov zo Zádielskych Dvorník-Zádielu. *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1976*, 1977, 36–41.

1978

Veliačik 1978 – L. Veliačik: Záchranný výskum v Hlohovci. *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1977*, 1978, 275–277.

1979

Veliačik 1979 – L. Veliačik: Historické korene náboženstva a jeho prejavy v dobe bronzovej. In: *Historické korene vzniku náboženstva a jeho prejavy v praveku a včasnej dobe dejinnej*. Zborník referátov. Nitra 1979, 74–80.

1980

Veliačik 1980 – L. Veliačik: Sídlisko lužickej kultúry v Liptovskej Teplej-Madočanoch. *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1979*, 1980, 243–246.

Dušek/Veliačik/Furmánek 1980 – M. Dušek/L. Veliačik/V. Furmánek: Osídlenie v mladšej a neskorej dobe bronzovej a v dobe halštatskej. In: J. Žudel (zost.): *Atlas Slovenskej socialistickej republiky. Vývoj osídlenia a územnej organizácie*. Bratislava 1980, listy IX/1, IX/6.

Furmánek/Veliačik 1980 – V. Furmánek/L. Veliačik: Návrh chronológie praveku a včasnej doby dejinnej na Slovensku. Doba bronzová. *Slovenská archeológia* 28, 1980, 159–179.

1981

Veliačik 1981 – L. Veliačik: Archeologický výskum v Liptovskej Teplej. *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1980*, 1981, 322–325.

1982

Veliačik 1982 – L. Veliačik: Príspevok k otázke vzniku a vnútorného členenia lužickej kultúry na Slovensku. In: *Południowa strefa kultury łużyckiej i powiązania tej kultury z południem. Materiały z konferencji, która odbyła się w Krakowie, Nowej Hucie i Nowym Sączu w dniach 11. do 14. IV. 1978 r.* Kraków – Przemyśl 1982, 73–95.

Veliačik 1982 – L. Veliačik: Výsledky druhej výskumnej sezóny v Liptovskej Teplej. *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1981, 1982*, 298–302.

Furmánek/Veliačik/Romsauer 1982 – V. Furmánek/L. Veliačik/P. Romsauer: Jungbronzezeitliche befestigte Siedlungen in der Slowakei. In: B. Chropovský/J. Herrmann (Hrsg.): *Beiträge zum bronzezeitlichen Burgenbau in Mitteleuropa*. Berlin – Nitra 1982, 159–175.

1983

Veliačik 1983 – L. Veliačik: Hradiská lužickej kultúry na Slovensku. *Archeologické rozhledy* 35, 1983, 14–24.

Veliačik 1983 – L. Veliačik: Zisťovací výskum na Hrádku v Turíku. *Študijné zvesti AÚ SAV* 20, 1983, 105–112.

Veliačik/Javorský 1983 – L. Veliačik/F. Javorský: Záchraný výskum na hradisku Tureň vo Vítkoviciach. *Archeologické rozhledy* 35, 1983, 143–147.

Kolník/Veliačik 1983 – T. Kolník/L. Veliačik: Neskoroantická pyxida z Čiernych Kľačian. *Slovenská archeológia* 31, 1983, 17–84.

1984

Veliačik 1984 – L. Veliačik: Hroby zo staršej doby bronzovej v Rumanovej. *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1983, 1984*, 220–223.

Furmánek/Veliačik 1984 – V. Furmánek/L. Veliačik: Zu den wirtschaftlichen Verhältnisse der Urnenfelderulturen in der Slowakei. In: K. Herman/J. Vladár (red.): *Rapports, co-rapports, communications tchécoslovaques pour le Ve congrès de l'Association internationale d'études du Sud-Est européen*. Prague 1984, 37–61.

1985

Veliačik 1985 – L. Veliačik: Pohrebisko únětickej kultúry v Rumanovej. *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1984, 1985*, 244–246.

Veliačik 1985 – L. Veliačik: Hradiská lužickej kultúry na Slovensku. *Krásy Slovenska* 62/9, 1985, 19–23.

1986

Veliačik 1986 – L. Veliačik: Výsledky výskumu v Rumanovej. *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1985, 1986*, 234–236.

1987

Veliačik 1987 – L. Veliačik: Organisation und Ergebnisse der Rettungsgrabungen in der Slowakei. In: *Archäologische Rettungstätigkeit in der Braunkohlengebieten und die Problematik der Siedlungsgeschichtlichen Forschung*. Praha 1987, 237–242.

Veliačik 1987 – L. Veliačik: Prieskum výšinných polôh v okolí Zlatých Moraviec. *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1986, 1987*, 107–108.

Veliačik 1987 – L. Veliačik: Začatie výskumu hradiska v Bošáci. *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1986, 1987*, 109.

Veliačik/Čaplovič 1987 – L. Veliačik/D. Čaplovič: Terénny archeologický výskum na Slovensku v roku 1986. *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1986, 1987*, 21–26.

Veliačik/Němejcová-Pavúková 1987 – L. Veliačik/V. Němejcová-Pavúková: Zwei Bronzehorte aus Ivanovce. *Slovenská archeológia* 35, 1987, 47–64.

Furmánek/Veliačik 1987 – V. Furmánek/L. Veliačik: Die Urnenfelderulturen in der Slowakei. In: E. Plesl/J. Hrala (Hrsg.): *Die Urnenfelderulturen Mitteleuropas. Symposium Liblice 21.–25. 10. 1985*. Praha 1987, 287–293.

Romsauer/Veliačik 1987 – P. Romsauer/L. Veliačik: Entwicklung und Beziehung der Besiedlung der Lausitzer und mitteldonauländischer Urnenfelder in Westslowakei. In: E. Plesl/J. Hrala (Hrsg.): *Die Urnenfelderkulturen Mitteleuropas. Symposium Liblice 21.–25. 10. 1985*. Praha 1987, 295–304.

Romsauer/Veliačik 1987 – P. Romsauer/L. Veliačik: Sídliisko maďarovskej kultúry v Zbehoch. *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1986, 1987*, 91.

1988

Veliačik 1988 – L. Veliačik: Gegenwärtiger Forschungsstand der Lausitzer Kultur in der Slowakei. In: Z. Bukowski (Hrsg.): *Forschungen zur Problematik der Lausitzer Kultur*. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź 1988, 225–246.

Veliačik 1988 – L. Veliačik: Druhá sezóna výskumu v Bošáci. *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1987, 1988*, 138.

Veliačik 1988 – L. Veliačik: Polykultúrne sídlisko v Partizánskom. *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1987, 1988*, 139.

Veliačik 1988 – L. Veliačik: Sídlisko lužickej kultúry z Veľkého Poľa. *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1987, 1988*, 140.

Veliačik/Furmánek 1988 – L. Veliačik/V. Furmánek: Pohrebný rítus doby bronzovej na Slovensku. In: M. Dočkalová (ed.): *Antropofagie a pohřební ritus doby bronzové*. Brno 1988, 91–98.

Veliačik/Mosný 1988 – L. Veliačik/P. Mosný: Sídlisko lužickej kultúry z Veľkého Poľa. *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1987, 1988*, 140.

1989

Veliačik 1989 – L. Veliačik: Súčasný stav výskumu lužickej kultúry na Slovensku. *Archeologické rozhledy* 41, 1989, 152–167.

Veliačik 1989 – L. Veliačik: Vergleich der befestigten Siedlungen in der älteren und späten Bronzezeit in der Slowakei aus der Sicht ihrer Genese und Funktion. In: B. Gediga (red.): *Studia nad grodami epoki brązu i wczesnej epoki żelaza w Europie Środkowej*. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź 1989, 59–72.

1990

Veliačik 1990 – L. Veliačik: Tretia výskumná sezóna v Bošáci. *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1988, 1990*, 168.

Veliačik/Kujovský 1990 – L. Veliačik/R. Kujovský: Výskum sídliska lužickej kultúry v Partizánskom. *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1988, 1990*, 169.

1991

Veliačik 1991 – L. Veliačik: Beitrag des Gräberfeldes in Diviaky nad Nitricou zur Chronologie der Denkmäler der Lausitzer Kultur in der Slowakei. *Slovenská archeológia* 39, 1991, 143–214.

Veliačik 1991 – L. Veliačik: Bošáca-Zemianske Podhradie. In: J. Pavúk (ed.): *XIIth Congress UISPP Bratislava 1.–7. September 1991. A Guide to the Excursions*. Bratislava 1991, 58–59.

Veliačik/Kujovský 1991 – L. Veliačik/R. Kujovský: Sídlisko lužickej kultúry v Partizánskom. *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1989, 1991*, 103–104.

Furmánek/Veliačik 1991 – V. Furmánek/L. Veliačik: Anfänge der Urnenfelderkulturen in der Mittel- und Ostslowakei. In: M. Gedl (Hrsg.): *Die Anfänge der Urnenfelderkulturen in Europa./Początki kultur pól popielnicowych w Europie*. Warszawa 1991, 29–46.

Romsauer/Veliačik 1991 – P. Romsauer/L. Veliačik: Veľkomoravské hroby z Dolných Otokoviec. *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1989, 1991*, 85–86.

1992

Veliačik/Moravčík 1992 – L. Veliačik/J. Moravčík: Prieskum niektorých výšinných polôh v okrese Považská Bystrica. *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1990, 1992*, 99–100.

Veliačik/Romsauer 1992 – L. Veliačik/P. Romsauer: Štvrtá výskumná sezóna v Bošáci – Zemianskom Podhradí. *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1990, 1992*, 101.

Veliačik/Romsauer 1992 – L. Veliačik/P. Romsauer: Výsledky piatej výskumnej sezóny v Zemianskom Podhradí. *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1991, 1992*, 123–125.

1993

Veliačik 1993 – L. Veliačik: Zemianske Podhradie v histórii. In: *Bulletin k slávnostnému otvoreniu Pamätného domu J. L. Holubyho a L. V. Ríznera*. Zemianske Podhradie 1993.

Veliačik/Romsauer 1993 – L. Veliačik/P. Romsauer: Šiesta záverečná výskumná sezóna v Zemianskom Podhradí. *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1992, 1993*, 130–131.

1994

Veliačik 1994 – L. Veliačik: Význam hradísk v štruktúre sídlisk neskorej doby bronzovej. *Pamiatky a múzeá. Revue pre kultúrne dedičstvo* 43/4, 1994, 13–16.

Veliačik 1994 – L. Veliačik: The Role of Hill Forts in the Settlement Structure of the Late Bronze Age. *Pamiatky a múzeá. Revue pre kultúrne dedičstvo, Special Issue*, 1994, 7–10. ISSN 1335-4353.

1995

Pavúk/Veliačik/Romsauer 1995 – J. Pavúk/L. Veliačik/P. Romsauer: Veränderung von Siedlungsarealen als mögliche Folge klimatischer Schwankungen in der Westslowakei. In: *Die Möglichkeiten und Perspektiven der West-Ost Zusammenarbeit auf dem Gebiet der Wissenschaft mit dem Schwerpunkt auf der Umwelt und Gesundheit: PHARE-Programm*. Bratislava 1995, 116–135.

1996

Veliačik 1996 – L. Veliačik: Zur Frage der Kontaktzone der Besiedlung der Lausitzer und mittel-danubischen Urnenfelder in der Westslowakei. In: J. Chochorowski (red.): *Problemy epoki brązu i wczesnej epoki żelaza w Europie Środkowej. Księga jubileuszowa poświęcona Markowi Gedłowi w sześćdziesiątą rocznicę urodzin i czterdziestolecie pracy w Uniwersytecie Jagiellońskim*. Kraków 1996, 503–512.

Veliačik 1996 – L. Veliačik: Najstaršie osídlenie regiónu. In: *Rumanová 1156–1996*. Nitra 1996, 2–11.

Veliačik 1996 – L. Veliačik: Predhovor. In: K. Pieta: *Liptovská Mara. Včasnohistorické centrum severného Slovenska*. Archeologické pamätníky Slovenska 5. Bratislava 1996, 7–8.

Veliačik 1996 – L. Veliačik: Vorwort. In: *Liptovská Mara. Ein frühgeschichtliches Zentrum der Nordslowakei*. Archeologické pamätníky Slovenska 5. Bratislava 1996, 7–8.

Veliačik/Mosný 1996 – L. Veliačik/P. Mosný: Prieskum na hradisku v Moštenici. *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1994, 1996*, 177–178.

Veliačik/Mosný 1996 – L. Veliačik/P. Mosný: Sídlisko z neskorej doby bronzovej v Hontianskych Tesároch. *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1994, 1996*, 178–179.

1997

Veliačik 1997 – L. Veliačik: Prehľad najstaršieho osídlenia Bošackej a Moravsko-lieskovskej doliny. In: *Zemianske Podhradie v histórii*. Zemianske Podhradie 1997, 32–46.

Illášová/Veliačik 1997 – E. Illášová/L. Veliačik: Kamenná podložka z hradiska v Kostolanoch pod Tribečom. *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1995, 1997*, 89.

Veliačik 1997 – L. Veliačik: Praveké opevnené sídliská – predchodcovia stredovekých hradov. *Pamiatky a múzeá. Revue pre kultúrne dedičstvo* 46/3, 1997, 2–5.

1998

Veliačik/Romsauer 1998 – L. Veliačik/P. Romsauer: Výsledky výskumu hradiska lužickej kultúry v Zemianskom Podhradí (Priebežná správa). *Slovenská archeológia* 46, 1998, 225–251.

Romsauer/Veliačik 1998 – P. Romsauer/L. Veliačik: Der Umweltanteil an der Siedlungsstrukturgestaltung während der Urnenfelder- und Hallstattzeit in der Westslowakei. *Przegląd archeologiczny* 46, 1998, 59–72.

Bánész a i. 1998 – L. Bánész/J. Bárta/M. Benža/M. Bóna/B. Brezováková/J. Bujna/V. Čičaj/J. Činčura/V. Dangl/D. Dvořáková/Z. Francová/E. Frimmová/V. Furmánek/R. Holec/J. Hromada/I. Cheben/M. Kamenický/M. Kohútová/T. Kolník/J. Komorovský/V. Kopčan/E. Kowalská/E. Križanová/E. Kurincová/T. Lengyelová/J. Lukačka/P. Macho/I. Mrva/G. Nevizánský/J. Pavúk/B. Petřík/K. Pieta/M. Podrimavský/J. Rajtár/P. Romsauer/A. Sedliaková/V. Segeš/J. Sopko/J. Steinhübel/S. Šiška/D. Škvarna/E. Tkáčiková/V. Turčan/Z. Vášáryová/L. Veliačik/J. Vladár/J. Vozár/J. Zajonc/M. M. Zuberová/J. Žudel: *Kronika Slovenska. 1. Od najstarších čias do konca 19. storočia*. Zost. D. Kováč. Bratislava 1998.

1999

Veliačik 1999 – L. Veliačik: Meč s jazykovitou rukoväťou z Podlužian. *Študijné zvesti AÚ SAV* 33, 1999, 149–153.

2000

Veliačik 2000 – L. Veliačik: Bronzové kladivo z neznámeho náleziska na západnom Slovensku. *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1998, 2000*, 184–185.

2001

Veliačik 2001 – L. Veliačik: Prínos J. Böhma a J. Filipa vo výskume doby bronzovej na Slovensku. *Archeologické rozhledy* 53, 2001, 769–772.

Veliačik 2001 – L. Veliačik: Nálezy bronzových predmetov zo stredného Považia. *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 2000, 2001*, 210–213.

2002

Veliačik 2002 – L. Veliačik: Der Bronzehortfund aus Makov, Bez. Čadca. In: *ANODOS: Studies of the Ancient World 2 (In Honour of Mária Novotná)*. Trnava 2002, 331–338.

Veliačik 2002 – L. Veliačik: Čelenka z opevnenej osady Zámčisko v Uníne. *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 2001, 2002*, 220–222.

Veliačik 2002 – L. Veliačik: Ružicová spona z Považskej Bystrice-Malého Manína. *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 2001, 2002*, 222–223.

Veliačik/Srnka/Valo 2002 – L. Veliačik/F. Srnka/J. Valo: Hradisko Krivín v Rybníku. *Študijné zvesti AÚ SAV* 35, 2002, 27–44.

2004

Veliačik 2004 – L. Veliačik: Nové poznatky k štruktúre hradísk lužickej kultúry na severnom Slovensku. *Študijné zvesti AÚ SAV* 36, 2004, 57–74.

Veliačik/Masnicová 2004 – L. Veliačik/S. Masnicová: Výsledky antropologickej analýzy pohrebiska únětickej kultúry v Rumanovej. In: J. Batora/V. Furmánek/L. Veliačik: *Einflüsse und Kontakte alteuropäischer Kulturen. Festschrift für Jozef Vladár zum 70. Geburtstag*. Archaeologica Slovaca Monographiae. Communicationes VI. Nitra 2004, 165–184.

2006

Veliačik 2006 – L. Veliačik: Erkenntnisse über die Verteidigungs- und Wohnarchitektur auf den Burgwällen der Lausitzer Kultur in der Slowakei. In: B. gediga (Hrsg.): *Bauwesen und Architektur der Bronze- und Eisenzeit in Mitteleuropa – Rekonstruktionsprobleme*. Kraków – Warszawa – Wrocław 2006, 65–83.

2008

Veliačik/Kujovský/Romsauer 2008 – L. Veliačik/R. Kujovský/P. Romsauer: Hradisko lužickej kultúry v Sklabinskom Podzámku. *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 2006, 2008*, 172–173.

2010

Veliačik 2010 – L. Veliačik: Depot železných nástrojov z doby laténskej zo Zemianskeho Podhradia-Martákovej skaly. *Študijné zvesti AÚ SAV* 47, 2010, 149–156.

Veliačik/Ožďáni 2010 – L. Veliačik/O. Ožďáni: Blatnica – the important archaeological site of the Bronze Age. In: S. Guba/K. Tankó (red.): *„Régről kell kezdenünk...“: Studia Archaeologica in honorem Pauli Patay*. Szecseny 2010, 105–110.

2012

Veliačik 2012 – L. Veliačik: Nože z doby bronzovej na Slovensku. *Slovenská archeológia* 60, 2012, 285–342.

2014

Pieta/Veliačik 2014 – K. Pieta/L. Veliačik: Pozoruhodné depoty zo Sklabinského Podzámku *Studia Archaeologica Brunensia* 19, 2014, 5–26.

2015

Veliačik 2015 – L. Veliačik: Dve pozoruhodné tepané bronzové nádoby. In: J. Bartík (zost.): *Zborník Slovenského národného múzea. Archeológia Supplementum* 9. *Zborník na pamiatku Jozefa Paulíka: Štúdie*. Bratislava 2015, 155–166.

2017

Veliačik 2017 – L. Veliačik: Depot náramkov z Nitrianskych Sučian, okr. Prievidza. In: *Studia Historica Nitriensia* 21. *Supplementum*. *Mimoriadne číslo časopisu venované životnému jubileu prof. Petra Romsauera: Sedem decénií Petra Romsauera*. Nitra 2017, 495–540.

RECENZIE, SPRÁVY, MEDAILÓNY

1972

Veliačik 1972 – L. Veliačik: F. Audouze – J.-C. Courtois, Les Epingles du Sud-Est de la France (Départements Drôme, Isère, Hautes-Alpes, Savoie et Haute-Savoie), *Prähistorische Bronzefunde, Abteilung XIII, Band 1*, C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München 1970, 74 strán textu a 30 obrázkových tabuliek. Recenzia. *Slovenská archeológia* 20, 1972, 235–237.

1977

Veliačik 1977 – L. Veliačik: Imma Kilian-Dirlmeier: Gürtelhaken, Gürtelbleche und Blechgürtel der Bronzezeit in Mitteleuropa (Ostfrankreich, Schweiz, Süddeutschland, Österreich, Tschechoslowakei, Ungarn, Nordwest-Jugoslawien). *Prähistorische Bronzefunde, Abteilung XII, Band 2*. München 1975, 141 strán, 2 obrázky, 70 obrázkových tabuliek. Recenzia. *Slovenská archeológia* 25, 1977, 235–237.

1980

Veliačik 1980 – L. Veliačik: V. Furmánek: Svedectvo bronzového veku. Recenzia. *Archeologické rozhledy* 32, 1980, 209–210.

Veliačik 1980 – L. Veliačik: *Slovenská Archeológia XXVI*, Bratislava 1978, str. 1–477. Recenzia. *Archeologické rozhledy* 32, 1980, 467–469.

1982

Veliačik 1982 – L. Veliačik: Kolokvium o opevnených osadách z doby bronzovej na Slovensku. *Slovenská archeológia* 30, 1982, 232–233.

1985

Veliačik 1985 – L. Veliačik: Konferencia o lužickej kultúre. *Slovenská archeológia* 33, 1985, 208.

1987

Veliačik 1987 – L. Veliačik: Alexander M. Leskov: Jung- und spätbronzezeitliche Depotfunde im nordlichen Schwarzmeergebiet 1 (Depots mit einheimischen Formen). *Prähistorische Bronzefunde, Abteilung XX, Band 5*. München 1981, 113 strán, 5 obrázkových tabuliek a máp. Recenzia. *Slovenská archeológia* 35, 1987, 220–222.

1992

Veliačik 1992 – L. Veliačik: Václav Furmánek, Radzovce – osada ľudu popolnicových polí. *Archeologické pamätníky Slovenska*. Zv. 1. Veda, Bratislava 1990, 104 strán, 1 tabuľka, 47 čiernobielych a 18 farebných obrázkov, ruské a nemecké resumé. Recenzia. *Slovenská archeológia* 40, 1992, roč. 40, 175–177.

2000

Veliačik 2000 – L. Veliačik: Mircea Petrescu-Dîmbovița: Der Arm- und Beinschmuck in Rumänien. *Prähistorische Bronzefunde. Abteilung X, Band 4*. Franz Steiner Verlag. Stuttgart 1998. 213 strán, 180 tabuliek. Recenzia. *Slovenská archeológia* 48, 2000, 174–177.

2002

Veliačik 2002 – L. Veliačik: Boguslaw Gediga/Danuta Piotrowska (Ed.): Kultura symboliczna kręgu pól popielnicowych epoki brązu i wczesnej epoki żelaza w Europie środkowej (Die symbolische Kultur des Umenfelderkreises in der Bronze- und frühen Eisenzeit Mitteleuropas). Prace Komisji Archeologicznej 13. Biskupinskie Prace Archeologiczne 1. Warszawa – Wrocław – Biskupin 2000. 356 strán. Recenzia. *Slovenská archeológia* 50, 2002, 390–393.

Veliačik 2002 – L. Veliačik: PhDr. Tamara Nešporová. *Informátor SAS pri SAV* 13/1, 2002, 21.

2003

Veliačik 2003 – L. Veliačik: Prof. PhDr. Jozef Vladár, DrSc., sedemdesiatnikom! *Informátor SAS pri SAV* 14/2, 2003, 30.

2017

Veliačik 2017 – L. Veliačik: Lucia Benediková - Jana Katkinová - Vojtech Budinský-Krička: Ilava, poloha Porubská dolina. Pohrebisko lužickej kultúry na strednom Považí. ASM STUDIA 27, Bratislava - Nitra 2016. 507 s. + CD. ISBN-978-80-224-1562-0 a ISBN 978-80- 8196-001-7. Recenzia. *Informátor SAS pri SAV* 28/1-2, 70–71.

DO TLAČE ODOVZDANÉ, ALE NEZVEREJNENÉ RUKOPISY

Veliačik 2003 – L. Veliačik: Hradiská lužickej kultúry na Slovensku. In: *Golden Age of the Carpathians*. B. m. v. 2003.

Veliačik/Olexa, v tlači – L. Veliačik/L. Olexa: Depot predmetov z mladšej doby bronzovej z Hermanoviec nad Topľou. *Východoslovenský pravek* 11, v tlači.

Veliačik, b. r. v. – L. Veliačik: 24 hesiel (72 strán). In: *Encyklopédia slovenskej archeológie*. Nitra, b. r. v.

Šiška/Veliačik, b. r. v. – S. Šiška/L. Veliačik: Present Situations and Bronze Age in Slovakia. *World Archeological Bulletin*.

Na základe podkladov autora a knižnice Archeologického ústavu SAV zostavila Lucia Benediková

SÍDLISKO Z NESKOREJ DOBY BRONZOVEJ
A Z DOBY HALŠTATSKEJ VO VLAČI

M Á R I A K O T O R O V Á - J E N Č O V Á

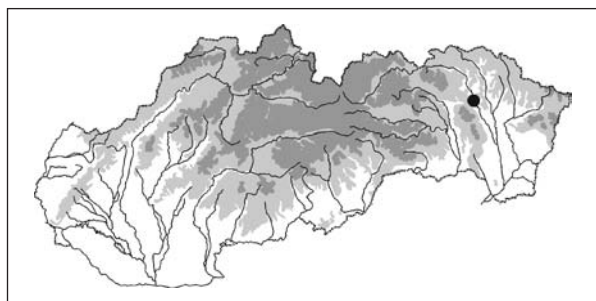
Final Bronze Age and Hallstatt Period settlement in Vlača

The article presents the results of the research of the settlement in Vlača, district Vranov nad Topľou, in the year 2003. The site lies in Beskydské predhorie on the right shore's terrace of the Topľa River 180 m a. s. l. On the excavated area, 11,5 × 8 m large, in the north-western part of the site, two complete storage facilities and parts of four others, as well as a feature with considerable occurrence of calcined bones and eight post-holes have been uncovered. Pottery is represented mainly by the fragments of conical and profiled bowls, pot-like containers; amphora and cup fragments are less frequent. The pottery allows broad dating of the site to the stages Ha B–Ha C.

Key words: settlement, Final Bronze Age, Hallstatt Period, pottery, cultural influences

ÚVOD

Lokalita Vlača, poloha Záhumenky (súčasnú označenie Poľnohospodárskeho družstva je Roveň Vlača), leží v Beskydskom predhorí na pravobrežnej terase Topľe v nadmorskej výške 175 m (obr. 1; 2). Administratívne patrí do okresu Vranov nad Topľou. Z polohy je nádherný výhľad na horu Oblík (obr. 3) s magickou atmosférou a s nálezmi viacerých depotov a ojedinelých náleзов bronzových predmetov (*Kotorová-Jenčová 2003b*, 515–516; *2010*, 372–373). Na lokalite sa zrealizovalo niekoľko krátkodobých výskumov. Predmetom príspevku sú výsledky výskumu v r. 2003.

Obr. 1. Lokalita Vlača na mape Slovenskej republiky.

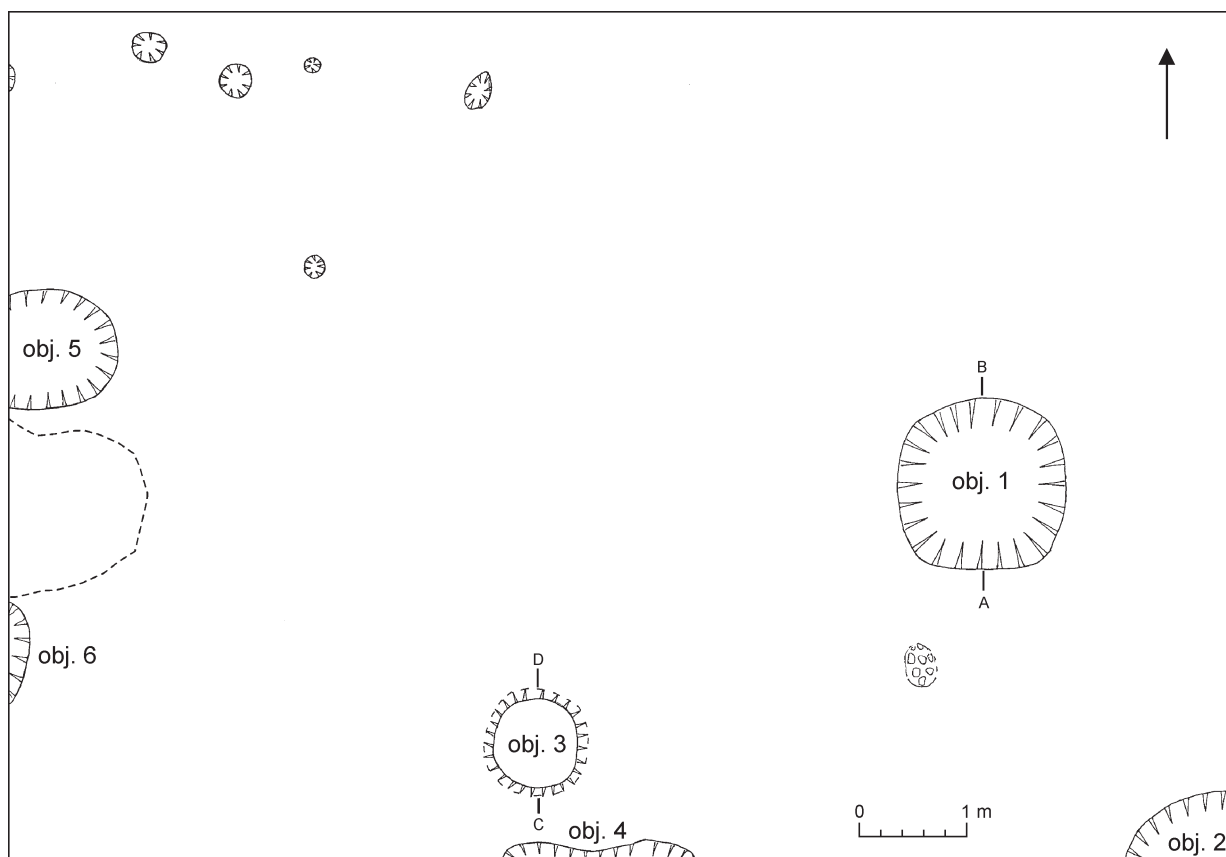
Obr. 2. Lokalita Vlača na mape 1 : 10 000, M-34-104-C-c-1.

Prvé informácie o nálezoch z povrchových zberov vo Vlači sa objavujú začiatkom 60. rokov minulého storočia (*Budinský-Krička 1961*, 362). V roku 1983 sa tu uskutočnil prvý, rozsahom nevelký záchranný výskum, ktorý odkryl čiastočne narušený objekt oválneho pôdorysu s korytovitým dnom a priehlbeninou so stopami po ohnisku v severovýchodnej časti. Z výplne boli vyzdvihnuté zvieracie kosti, riečne kamene a v ruke vyhotovená zdobená keramika z predveľkomoravského horizontu (*Budinský-Krička/Mačala 1987*, 123, 124; *Mačala/Mačalová 1984*, 150). Vďaka tomuto objavu sa lokalita registrovala ako slovanské sídlisko, pričom sa tu pri ďalších povrchových prieskumoch zozbieral črepový materiál z veľkomoravského obdobia (*Slivka/Mačala 1985*, 217).

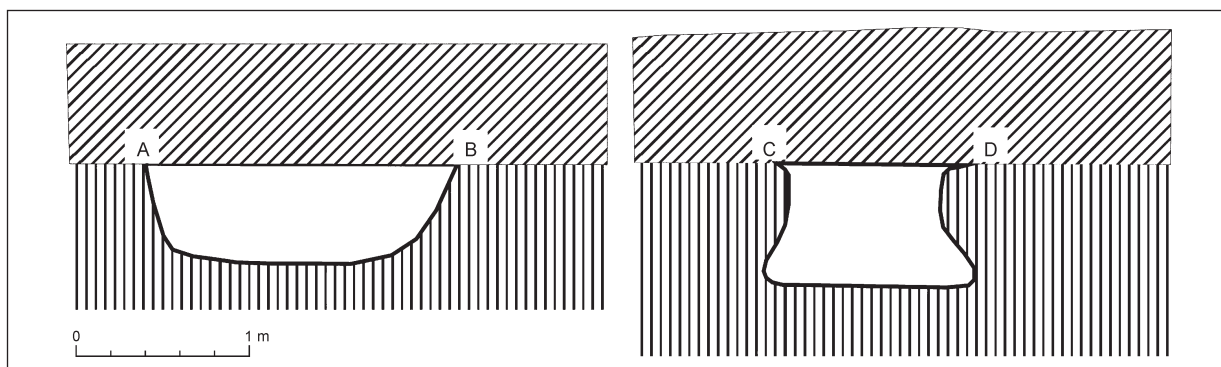
Celá terasa, na ktorej sa povrchovým zberom nachádzali fragmenty nielen včasnostredovekej, ale aj pravekej keramiky, je sústavne poľno-

Obr. 3. Pohľad na lokalitu (označená šípkou) zo severovýchodu. V pozadí magický kopec Oblík.

Obr. 4. Situačný plán skúmaných sídliskových jám (objekty 1–6), kolových jám a miesta s výskytom kalcinovaných kostí.

Obr. 5. Rez objektmi 1 a 3.

hospodársky kultivovaná, čím sa archeologická lokalita značne devastuje. Realizácia archeologického výskumu v roku 2003 bola preto vítanou možnosťou overiť stav náleziska a zistiť viac informácií o chronologickom a kultúrnom zaradení osídlenia.

TERÉNNÁ SITUÁCIA

Prezentovaným výskumom sme odkryli plochu 11,5 x 8 m v juhozápadnej časti náleziska, kde pri povrchovom prieskume, ktorý predchádzal výskumu, bola zistená výraznejšia koncentrácia pravekej keramiky.

Zachytili sme zahĺbené sídliskové objekty – dva úplné a časti štyroch ďalších (obr. 4). Okrem zahĺbených objektov sa zistilo miesto s nápadným výskytom kalcinovaných, veľmi strávených kostí a ôsmich kolových jám v severozápadnej časti sondy.

Objekt 1

Jama s ústím kruhového tvaru s priemerom 160 cm, hĺbka od dnešnej úrovne 115 cm, zahĺbenie do podlažia 55 cm (obr. 4; 5a). Rysovala sa výrazným tmavým sfarbením. V jej výplni sa objavilo množstvo uhlíkov, menej keramického materiálu a zvieracích kostí.

Výber materiálu

- fragment jednoduchého okraja kónickej misky/šálky, farba sivohnedá a čierna (tab. I: 2);
- fragment jemne profilovanej misky s mierne zosilneným lištovitým okrajom (tab. II: 16);
- fragment zrezaného okraja jemne esovite profilovaného hrnca s uchom cez hrdlo (tab. IV: 2);
- fragment jednoduchého okraja nádoby s uchom od okraja cez hrdlo, povrch kožovitý, farba béžová (tab. IV: 4);
- fragment hrdla a pliec amforovitej nádoby, farba sivá, zvnútra sivočierna, na pleciach nepravidelné zvislé žliabky (tab. IV: 22);
- fragment zrezaného okraja jemne esovito profilovaného hrnca s masívnym uchom na hrdle, hlina s hrubšími prímiesami, vonkajší povrch zámerne zdrsnený, farba tehlovohnedá (tab. V: 6).

Objekt 2

Neúplne odkrytá jama v juhovýchodnom rohu sondy s hĺbkou zachytenej časti od dnešnej úrovne 100 cm, zahĺbenie do podlažia 30 cm.

Výber materiálu

- fragment lomu misky s koreňom pásovitého ucha, vnútorný povrch hladný, farba vnútorného povrchu tmavosivá, vonkajšieho povrchu béžová (tab. III: 8);
- fragment tenkostennej amforky, ktorej telo je od hrdla odsadené dvoma ryhami a horizontálnym radom vpichov, plecia sú husto jemne žliabkované, na vydutí malý poškodený výčnelok, farba sivočierna (tab. IV: 12);

- fragment okraja hrnca s plastickým výčnelkom pod okrajom, farba tehlová (tab. V: 1);
- fragment zúženého okraja mierne profilovaného hrnca s dvojítm plastickým výčnelkom a zámerne zdrsneným telom, farba tehlová (tab. V: 11).

Objekt 3

Výrazná zásobná jama s rozšíreným dnom; priemer v hornej časti 80 cm, priemer dna 110 cm, hĺbka od dnešnej úrovne 130 cm, zahĺbenie do podlažia 60 cm (obr. 4; 5b). Vo výplni boli zachytené uhlíky, troska s medenkou, menej keramického materiálu. Takmer všetky keramické zlomky boli získané pri dočisťovaní objektu (jama sa javila začistená, pričom po daždi ju bolo nutné prehĺbiť ešte cca o 15–20 cm).

Výber materiálu

- fragment jednoduchého, nerovného okraja misky, hlina jemne plavená, povrch nerovný, kožovitý, pod okrajom dve prstové jamky, farba béžová a sivá, priemer ústia 15 cm (tab. I: 6);
- fragment okraja profilovanej misky s roztvoreným ústím, na lome okraja a tela zhrubnutie s naznačeným odsadením, hlina jemne plavená, farba vnútorného povrchu čierna, vonkajšieho béžová, vnútorný povrch leštený, vonkajší kožovitý, priemer ústia 24 cm (tab. II: 14);
- fragmenty hrdla a pliec amforovitej nádoby, hlina plavená, farba tehlovohnedá (tab. IV: 10);
- fragmenty hrdla a pliec amforovitej nádoby, hlina jemne plavená, vnútorný povrch hladý, vonkajší kožovitý, farba vnútorného povrchu čierna, vonkajšieho béžová (tab. IV: 19).

Objekt 4

Zachytená len malá časť podlhovastého objektu s výraznou tmavou výplňou, smerujúceho do južného profilu sondy, v dĺžke 180 cm.

Výber materiálu

- fragment zrezaného okraja hrnca so široko roztvoreným ústím a s uchom pod okrajom, farba tehlová (tab. IV: 7);
- fragment zvláštneho keramického tvaru, v strede otvor, hlina s prímiesami, farba tehlová, zvnútra sivočierna (tab. VI: 4).

Objekt 5

Výrazná jama pri západnej stene sondy, zachytená z väčšej časti. Priemer 110 cm, zahĺbenie do podlažia 40 cm, od súčasnej úrovne 120 cm.

Výber materiálu

- fragment kónickej misky s rovno zrezaným okrajom a s malým výčnelkom z okraja, farba tehlová a čierna (tab. I: 25);
- rekonštruovateľná mierne profilovaná šálka s pásikovým uchom prevyšujúcim okraj. Šálka má jednoduchý okraj, nízke hrdlo, mierne odsadené telo a zaoblené dno, povrch zvonka aj zvnútra hladý, sivočierny, priemer ústia 9,5 cm, výška 5 cm (tab. III: 20);
- fragment spodnej časti a dna hrnca, hlina ostrená, s prímiesou drvenej keramiky, farba tehlová, priemer dna 13 cm (tab. V: 12).

Objekt 6

Z malej časti zachytený objekt pri západnej stene, dĺžka zachytenej časti 100 cm, hĺbka v zachytenej časti 120 cm od dnešnej úrovne, 40 cm do podlažia. Vo výplni objektu bolo viac kalcinovaných strávených kostičiek a výplň objektu vykazovala prítomnosť organického materiálu (bola mazľavá, zapáchajúca).

Výber materiálu

- fragment mätko profilovanej amfory s vodorovným žliabkovaním hrdla a nepravidelnými zvislými/šikmými žliabkami na vydutí, farba vnútorného povrchu tehlovohnedá, vonkajšieho sivočierna (tab. IV: 14).

Miesto s nápadným výskytom strávených kalcinovaných kostí sa nachádzalo medzi objektmi 5 a 6.

Zistená situácia ukazuje na otvorené sídlisko s výskytom zahĺbených a nadzemných sídliskových objektov. Obytné objekty sme na obmedzenom priestore skúmanej plochy neidentifikovali. Je možné, že sme zachytili časť nadzemnej kolovej stavby pri severnom okraji sondy. Nepodarilo sa však vysledovať jej konkrétny pôdorys. Zahĺbené jamy považujeme za dna zásobných jám. Sú obyčajne kotlovitých tvarov (objekty 1, 2, 4, 5), jama 3 mala rozšírené dno. Posledný uvedený objekt bol výnimočný tiež výskytom medenky. Iný súvis s možnou metalurgickou činnosťou však ostatný obsah objektu nenaznačoval. Zaujímavá je plocha v blízkosti objektov 5 a 6 s koncentrovaným výskytom veľmi strávených kostí, ktoré ležali v ílovitom podloží. V tomto priestore sa nezistili stopy ohňa, nešlo teda o ohnisko.

Pokiaľ ide o rozsah, funkciu a charakter sídliska, plocha výskumu nie je postačujúca na vytvorenie všeobecnejších záverov. Môžeme iba v rovine hypotéz uvažovať o niektorých z týchto aspektov. Dôležité je, že ide o praveké sídlisko, ktoré v tejto časti nebolo narušené mladšími, včasnostredovekými zásahmi. Poloha na terase meandrujúcej rieky, pozdĺž ktorej viedla v dobe bronzovej dôležitá obchodná cesta na sever, ako ukazuje celý rad depotov a ojedinelých bronzových nálezov z poriečia Tople (*Budinský-Krička 1967*), bola iste dôležitým bodom na tejto ceste. Je možné, že napriek svojmu nížinnému a otvorenému charakteru malo sídlisko aj strategickú funkciu nad brodom cez rieku. Na úvahy o dôležitom postavení tejto lokality v živote ľudí doby bronzovej, resp. staršej doby železnej sa núka aj blízkosť kopca Oblík, jednej z dominant Slanských vrchov, ktorý sa nielen vďaka nálezom bronzových predmetov, ale aj zvláštnej, dodnes akejsi magickej atmosfére, považuje za praveké kultové miesto (*Kotorová-Jenčová 2010, 372, 373*).

NÁLEZOVÝ MATERIÁL

Výskumom sme získali početný nálezový materiál s dominujúcou zložkou fragmentárnej keramiky. V pomerne malom množstve sa tu nachádzali zlomky mazanice, na sídliskový súbor aj málo kamenných predmetov. Početný nebol ani osteologický materiál, pochádzajúci podľa predbežných zistení prevažne z divých druhov zveri (jeleňovité). Vzácné sa našli aj kovové, výlučne železné fragmenty. Väčšia časť materiálu pochádza z kultúrnej vrstvy, ktorá tu dosahovala hrúbku 0,5–0,7 m. Čiastočne išlo určite o rozorané výplne objektov, čo naznačuje aj pomerne malá hĺbka zásobných jám, z ktorých sme evidentne zachytili iba spodné časti.

V keramickom materiáli, vyhotovenom z hlíny s rôznou intenzitou a kvalitou prímiesí, predovšetkým piesku, ale aj drvenej keramiky, sledujeme farebné odtiene od béžovej, tehlovej a hnedej po sivú až čieru. V širokej škále tvarov sú najpočetnejšie kónické a profilované misy, veľmi často s uchom, a hrncovité nádoby. Menej sa vyskytujú amforovité tvary a šálky, zväčša kónické.

Misy

V súbore z Vlače rozlišujeme v zásade dva typy mís – kónické a profilované. Obidva typy sa ďalej vnútorne diferencujú. Kónické misy môžu mať okraj rovný alebo vťahnutý; podľa úpravy okraja rozlišujeme misy s okrajom jednoduchým (tab. I: 2–12), zvnútra zosilneným (tab. I: 1, 13–15, 17, 19), hraneným alebo tordovaným (tab. I: 16, 18, 20, 21) a s okrajom opatreným vodorovnými výčnelkami (tab. I: 24–27). Misy s kónickým telom predstavujú dlhotrvajúci a interkultúrny tvar bez možnosti ich presnejšieho zatriedenia. Ani zistené spôsoby úpravy okraja nemožno považovať za obzvlášť citlivý chronologický prvok. Misy s hraneným a tordovaným okrajom sa vyskytujú už v počiatkoch gávskej kultúry (*Demeterová 1986, 102*) a prežívajú až do počiatkov doby halštatskej (*Budinský-Krička/Miroššayová 1992, tab. VII: 8, 12; Miroššayová 1987, tab. XI: 27*). V blízkom geografickom prostredí najčastejšie vystupujú v gávskej kultúre (*Kotorová-Jenčová 2003a, 132, 133*), ale objavujú sa tiež v lužickej (*Veličik 1983, tab. XII:4*) a v kyjatickej a gávskej kultúre v Maďarsku (*Kemenczei 1984, tab. CIX: 4; CXXX: 19*). Takto zdobený okraj, aj keď nevystupuje v tak početnom zastúpení ako šikmo hranený vnútorný okraj mís, je teda zaznamenaný vo veľmi širokom kultúrnom i chronologickom rozsahu. Zaujímavším prvkom úpravy okraja kónických mís sú vodorovné výčnelky. Vystupujú na jednoduchých, ako aj na zatiahnutých okrajoch. Najbližšiu analógiu k nim nachádzame v Terni (*Budinský-Krička/Miroššayová 1992, tab. VII: 15*). Objavujú sa tiež v kyjatickej kultúre (*Kemenczei 1984, tab. LXX: 4*). Výčnelky formované na okraji mís, avšak nie vodorovné, ale vytiahnuté nahor, sú pomerne bežné v dobe halštatskej (*Miroššayová 1987, tab. V: 12, 15; VI: 24; VIII: 4*).

Misy s kónicky formovaným, v hornej časti zalomeným telom a s ústím rovným alebo v rôznej intenzite zatahnutým nie sú v hodnotenom súbore početné (tab. I: 22, 23). Aj keď ide o pomerne bežný tvar od počiatku popolnicových polí, častý najmä v pilinskej kultúre (*Furmánek/Veliačik/Vladár 1991*, 160, obr. 18: 12), jeho výskyt sa viaže predovšetkým na mladšie fázy vývoja kultúr popolnicových polí. Ako s bežným keramickým typom sa s týmito misami stretávame aj v dobe halštatskej, kde je tendencia zaostrovania lomu vydutia (*Miroššayová 1987*, 120, tab. III: 10, 11, 14; V: 10; IX: 7; X: 13 a ď.). Z Terne poznáme početné misky so zatahnutým ústím a s plastickou výzdobou na lome, pozostávajúcou z výčnelkov (*Budinský-Krička/Miroššayová 1992*, tab. VII: 2, 5, 9, 11, 17, 20). Analógie k nim sú nachádzané v kultúrach neskorej doby bronzovej vo východnej časti Karpatskej kotliny a v dobe halštatskej východného Slovenska (*Miroššayová 1987*, 152). Misy s okrajom vťahnutým dovnútra sa na lokalite Bachórz-Chodorówka vyskytovali v hrobách záverečnej fázy doby bronzovej, resp. vo včasnej dobe železnej, iba v dvoch prípadoch išlo o nálezy z včasnej fázy pohrebiska. Početné sú v závere doby bronzovej a vo včasnej dobe železnej, používali sa až do doby laténskej. Misy so zatahnutým a zhrubnutým okrajom sa v južnej a západnej časti poľských Karpát dávajú do súvisu skôr s kultúrou Gáva než s tarnobrzeskou skupinou (*Gedl 1998*, 77).

Pri tomto type nádob je ešte potrebné poukázať na výskyt úch. Zaznamenali sme ich na miske so šikmo hraneným okrajom, kde je malé uško na tele nádoby (tab. I: 16) a na miske so zatahnutým okrajom, kde je masívnejšie ucho medzi okrajom a spodnou časťou nádoby (tab. I: 23). Misky s uchom na tele vystupujú už v staršej fáze gávskej kultúry (*Demeterová 1986*, tab. I: 13). V príbuznom kultúrnom habite sme ich zaznamenali v kyjatickej kultúre (*Kemenczei 1984*, tab. LXXXIV: 12; CI: 12; CIII: 12, 14, 16; CIX: 6, 8), častejšie sa objavujú tiež v lužickej kultúre (*Veliačik 1983*, tab. XXI: 12; XXII: 4, 11). Napokon ich nachádzame aj v podstatne mladších chronologických súvislostiach v dobe halštatskej (*Miroššayová 1987*, tab. V: 19).

Výzdoba zachytená na kónických miskách – rytá línia (tab. I: 12), resp. jamky pod okrajom (tab. I: 6) – nie je chronologicky preukazná. Zvláštnym je šikmý tmavý pás na miske s hnaným okrajom a uškom (tab. I: 16), ktorý môže byť odtlačkom organického materiálu alebo pozostatkom úplne netypickej výzdoby.

Druhý typ – profilované misky – môže mať telo ostrejšie alebo mäkkšie esovito profilované, alebo má baňaté telo a ostro oddelený okraj (tab. II). Profilované misky sú v rámci kultúr popolnicových polí bežné najmä v ich staršom až strednom stupni (*Furmánek/Veliačik/Vladár 1991*, 160). Starú tradíciu sledujeme pri misách s vyšším hrdlom, ktoré sa v gávskej, ale aj v lužickej kultúre vyskytujú v BD–HA1 a prežívajú počas celej doby halštatskej (*Budinský-Krička/Miroššayová 1992*, 55). Širšie roztvorené misky s ostro odsadeným hrdlom sa v staršom úseku gávskej kultúry neobjavujú, zato sú pomerne hojné v dobe halštatskej (*Miroššayová 1987*, tab. VI: 14; XI: 19, 28). Esovito profilované misky majú široké chronologické rozpätie aj v lužickej kultúre (*Veliačik 1983*, 120, obr. 6). V tarnobrzeskej skupine sú síce častejšie v starších chronologických súvislostiach (fáza I; *Gedl 1994*, tab. III: 1; IV: 4; VI: 17; VIII: 12 a ď.), ale bežne sa objavujú aj v mladších celkoch (*Czopek 1996*, 40, 41, obr. 15), môžu pochádzať aj zo záveru doby bronzovej, a tiež z včasnej doby železnej (*Gedl 1998*, 75). Ostro profilované misky so široko roztvoreným hrdlom a s výzdobou výčnelkov a žliabkov pochádzajú v poľských Karpatoch z nálezísk, na ktorých sú sledované vplyvy kultúry Gáva (*Gedl 1998*, tab. XI: 3; XXVIII: 3).

Šálky

Podobne ako misky, aj šálky sa vyskytujú v dvoch typoch – kónické a profilované. Všetky sú bez vnútornej výzdoby. Skromná rytá výzdoba sa objavila na vonkajšom povrchu veľmi malých fragmentov (tab. III: 1–3, 7). Dná šálok sú zaoblené (tab. III: 9, 20), niekedy vtlačené dovnútra (tab. III: 15, 17). Kónické šálky prežívajú dlhé obdobie s ťažiskovým výskytom v mladšej dobe bronzovej, keď predstavujú charakteristický typ. Objavujú sa však až do doby halštatskej (*Demeterová 1986*, 101). Profilované šálky sú buď ostro profilované s výčnelkami na vydutí (tab. III: 9, 11), alebo s miernejšou profiláciou tela s nižším, takmer valcovitým hrdlom a polguľovitým telom (tab. III: 20). Formovanie ucha vysoko nad okraj šálky je zachytené v dvoch prípadoch (tab. III: 18, 20). Takto formované ucho sa považuje za prínos gávskej kultúry a jeho výskyt je spájaný s jej starším úsekom (*Budinský-Krička/Miroššayová 1992*, 55; *Demeterová 1986*, 102).

Osobitným tvarom väčšej šálky alebo profilovanej misy je fragment nádoby s výstupkami nad uchom (tab. IV: 1). Výstupky nad uchom sú aplikované na šáľkach rôznej profilácie v severných popolnicových

poliach, kde sú spájané so sliezskym horizontom (*Studeníková/Paulík 1983*, tab. I: 6; VII: 10; XXVII: 9; XXIX: 4). *J. Batora (1979, 72–74)* ich považuje za prínos stredodunajských popolnicových polí. V západnom Maďarsku sa šálky s takto opatreným uchom kladú do stupňa HB (*Patek 1993*, obr. 15: 5; 27: 2, 13). Výstupky na uchách šálok sú rozšírené tiež v tarnobrzeskej skupine a vo východoeurópskych kultúrach včasnej doby železnej, počínajúc vysockou kultúrou (*Gedl 1998, 78*).

Vázovité tvary

Vázovité alebo amforovité tvary, pokiaľ ide o profiláciu hrdla a vydutia, je možné sledovať iba čiastočne. Pozorujeme tu ostrejšie oddelené vydutie, ale aj plynulý prechod medzi hrdlom a telom nádob. Z výzdobných prvkov sa vyskytuje zvislé a nepravidelné žliabkovanie, kombinované s vodorovnými líniami na hrdle (tab. IV: 14). V jednom prípade sa vyskytli široké šikmé žliabky, ktoré mohli podkovovito ohraničovať výčnelok (tab. IV: 8). Pozoruhodný je fragment tenkostennej amforovitej nádoby s plastickým výčnelkom s jamkou (tab. IV: 12). Pokiaľ ide o príbuznosť v tvare a ornamente, nachádzame analógie najskôr v kyjatickej kultúre (*Kemenczei 1984*, tab. LXXXVI: 4, 8, 15), kde sú obyčajne opatrené dvoma uchami. Na amforovitých tvaroch z Vlače sme uško zaznamenali iba na fragmente mätko profilovanej nádoby (tab. IV: 6). Takéto tvary sa nepovažujú za typickú formu gávskej kultúry a ich pôvod sa v blízkom geografickom prostredí hľadá v kyjatickej alebo v lužickej kultúre (*Budinský-Krička/Miroššayová 1992*, 51, 52). V jednom prípade sa vyskytol fragment amforovitej nádoby s podlhovastým plastickým výčnelkom na hrdle (tab. IV: 11). Podobné výčnelky, ibaže umiestnené na pleciach nádoby sa najbližšie vyskytujú v Terni (*Budinský-Krička/Miroššayová 1992*, tab. II: 8, 19; III: 18). Sú považované za dlhodobu prežívajúci prvok od mladšej doby bronzovej až po trácko-skýtsky okruh pamiatok (*Budinský-Krička/Miroššayová 1992*, 53).

Hrnce

Jeden z najpočetnejších keramických tvarov praveku sa vo Vlači objavuje vo veľkom počte, ale vo veľmi fragmentárnom stave. Pri mnohých zlomkoch nie je možné bližšie určiť profiláciu. Rozlišujeme esovito profilované hrnce (tab. IV: 2; V: 6), hrnce s rovnými, prípadne kónicky roztvorenými stenami (tab. V: 1–3) a hrnce so zúženým až zatahnutým ústím (tab. V: 4, 5, 8, 11).

Esovito profilované hrnce, najmä zdobené plastickými výčnelkami, sú časté v gávskej kultúre. Bez plastickej výzdoby sa na východnom Slovensku vyskytujú v mladšej a neskorej dobe halštatskej (*Miroššayová 1987*, 117, tab. III: 9; IV: 19; V: 20). Hrnce s takmer rovnými stenami sa považujú za prechodné k halštatským tvarom. Geograficky najbližšie analógie sa objavujú na nižšinnom sídlisku gávskej kultúry v Nižnom Hrušove, ktoré je datované na záver doby bronzovej a počiatok doby halštatskej (*Kotorová-Jenčová 2003a*, 133, tab. II: 6, 7; III: 9). Súdkovité tvary hrncov sme priamo nezachytili, blížia sa k nim niektoré zlomky so zatahnutým ústím. Na východnom Slovensku sa vyskytujú predovšetkým v halštatskom období (*Miroššayová 1987*, 117).

Okraj hrncov z Vlače býva prevažne jednoduchý alebo zúžený, výnimočne sa objavil zhrubnutý okraj. Z výzdobných prvkov sledujeme výčnelky pod okrajom i priamo vystupujúce z okraja. Sú zásadne nalepované. Menej sa vyskytuje pretláčaná plastická lišta (tab. V: 10). Niektoré hrnce bývajú opatrené uchami, obyčajne pod okrajom, resp. na hrdle. Hrnce s uchami nie sú príznačné pre gávsku kultúru. Príbuzné tvary možno nájsť skôr v kyjatickej kultúre (*Kemenczei 1984*, tab. LXXV: 20) a v okruhu severných popolnicových polí (*Veliačik 1983*, tab. XXI: 2, 10, 11; XXV: 9). V jednom prípade bolo ucho pri hornom koreni zdobené plytkými žliabkami (tab. IV: 5).

Viac ako tvary je pri hrncovitých nádobách zaujímavý nápadný výskyt zámerne zdrsneného povrchu. Tento spôsob úpravy nie je presným chronologickým kritériom a na jeho využitie v tomto kontexte sú rôzne názory – skutočnosťou však je, že sa vyskytuje skôr v mladších nálezových súvislostiach (*Czopek 1996*, 33–37). V materiáli z mladšej doby bronzovej, spájanom na východnom Slovensku s gávskou kultúrou, ho registrujeme výnimočne. Objavuje sa predovšetkým v halštatských celkoch (*Miroššayová 1987*, 118) a jeho pôvod sa hľadá v lužickom kultúrnom prostredí juhovýchodného Poľska, kde má staršie tradície (*Moskwa 1976*, 307).

Zvláštne keramické tvary

Medzi zvláštne keramické tvary zaraďujeme zlomky plochých pokrievok alebo podložiek, ktoré sa vyskytujú v mladších chronologických súvislostiach (tab. VI: 5). Najbližšie analógie nachádzame v Nižnom Hrušove (Kotorová-Jenčová 2003a, 134, tab. IV: 18) a v Terni (Budinský-Krička/Miroššayová 1992, tab. VIII: 18, 19). Majú široký geografický a kultúrny rozptyl, pričom zdobené varianty sa považujú za staršie (Vokolek 1999, 13). Početné sú na sídliskách tarnobrzeskej skupiny, kde majú neskoré datovanie (Czopek 1996, 42).

V súbore z Vlače je niekoľko fragmentov zvláštnych podlhovastých keramických tvarov okrúhleho prierezu s priehlbínou v hornej časti (tab. VI: 1–4). Spájame ich s metalurgickou činnosťou. Analogické nálezy sa na severozápadnej Ukrajine našli v sprievode keramických odlievacích foriem na tordované tyčinky (Крушелницца 1985, obr. 27: 13), ktoré sú datované do IV. stupňa doby bronzovej, najneskôr do 9. stor. pred n. l. (Крушелницца 1985, 87). Na metalurgickú činnosť vo Vlači poukazuje aj fragment pieskovej odlievacej formy na neznámý predmet (tab. VI: 15).

V jednom zlomku sa vyskytlo tkáčske závažie (tab. VI: 16).

Ostatný materiál

Nekeramický materiál nebol početný. Vyskytli sa kamenné brúsiky (tab. VI: 6–8, 11–14), zvláštny plochý kameň v tvare štylizovaného ľudského chodidla (tab. VI: 9), trecí kameň a drvidlo. Kovové predmety reprezentovali výlučne železné fragmenty (tab. VI: 10, 17, 18), ktorých funkciu ani jednoznačný súvis s pravekým osídlením nebolo možné určiť.

ZÁVER

Okrem výnimočných prípadov malých fragmentov tiel nádob vyrobených na kruhu a tuhovej keramiky, datovaných do doby laténskej, veľmi zriedkavých nálezov slovanskej keramiky a sporadicky nachádzaných fragmentov stredovekej a novovekej keramiky, možno súbor keramických nálezov z Vlače rámcovo zaradiť do neskej doby bronzovej až doby halštatskej. Na presnejšie datovanie súbor neposkytuje dostatočné oporné body. Prevažná väčšina materiálu je používaná dlhé časové obdobie. Ešte s tradíciou mladšej doby bronzovej súvisia misky s tordovaným okrajom, s ktorými sa v dobe halštatskej stretávame výnimočne a menej časté sú už aj v neskej dobe bronzovej. Za mladšie prvky považujeme ploché keramické podložky, typické na lokalitách východného Slovenska v halštatskom materiáli a v mladších súvislostiach sa objavuje aj zámerné zdršňovanie vonkajšieho povrchu hrncovitých nádob, ktoré je vo Vlači početne zastúpené. Do doby halštatskej, resp. do záveru doby bronzovej sa hlásia aj profilované misky. Predpokladáme, že ďalší materiál z tejto lokality pomôže spresniť súčasné širšie datovanie do stupňov HB–HC.

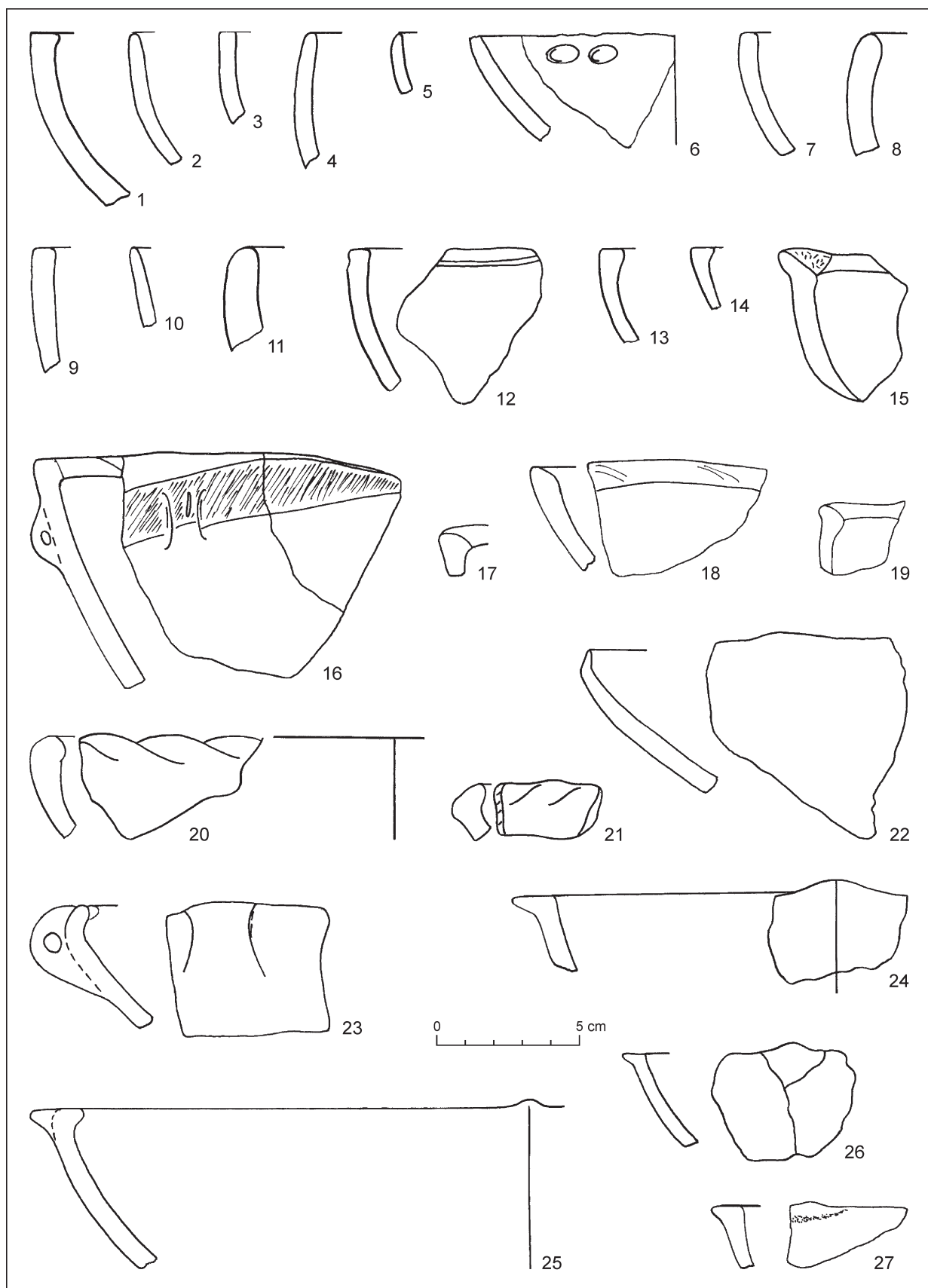
V kontexte geograficko-kultúrnej situácie v závere doby bronzovej v severovýchodnom Potísi pripisujeme sídlisko vo Vlači prežívajúcej kultúre Gáva, ovplyvnenej okolitým kultúrnym prostredím. Gávsku tradíciu nachádzame v miskách s tordovaným a hraným okrajom, v nezdobených šálkach s uchom prečnievajúcim ponad okraj, esovito profilovaných hrncoch s plastickými výčnelkami. V lužickej, prípadne kyjatickej kultúre sa hľadá pôvod hrncov s uchami a pre gávsku kultúru sú tiež málo typické uchá na mätko profilovaných amforách. V lužickej kultúre nachádzame aj najbližšie analógie pre výčnelok nad uchom misky/šálky a lužické kultúrne prostredie juhovýchodného Poľska je pravdepodobne najbližším zdrojom zámerného zdršňovania povrchu hrncovitých nádob. Poznačenie kultúrneho habitu v závere doby bronzovej vplyvmi zo susedstva, najmä zo severných popolnicových polí, ale aj z prostredia kyjatickej kultúry a zatiaľ menej rozpoznaných, ale predpokladaných vplyvov z východnejších oblastí sa v danom prostredí sleduje čoraz častejšie. Miera týchto vplyvov výrazne stúpa smerom na sever od centrálného územia rozšírenia kultúry Gáva. Naznačujú to aj nepublikované výskumy nedávnych rokov v oblasti Prešova (napr. výskum autorky v Prešove-Šalgovíku z roku 2012).

Výskum v katastri Vlače sa realizoval na predpokladanom sídlisku z včasného stredoveku so sporadickými signálmi osídlenia v praveku. Ako sa ukázalo, situovanie sondáže bolo z hľadiska poznania pravekého osídlenia lokality veľmi vhodné, keďže sa zachytilo včasnostredovekým osídlením minimál-

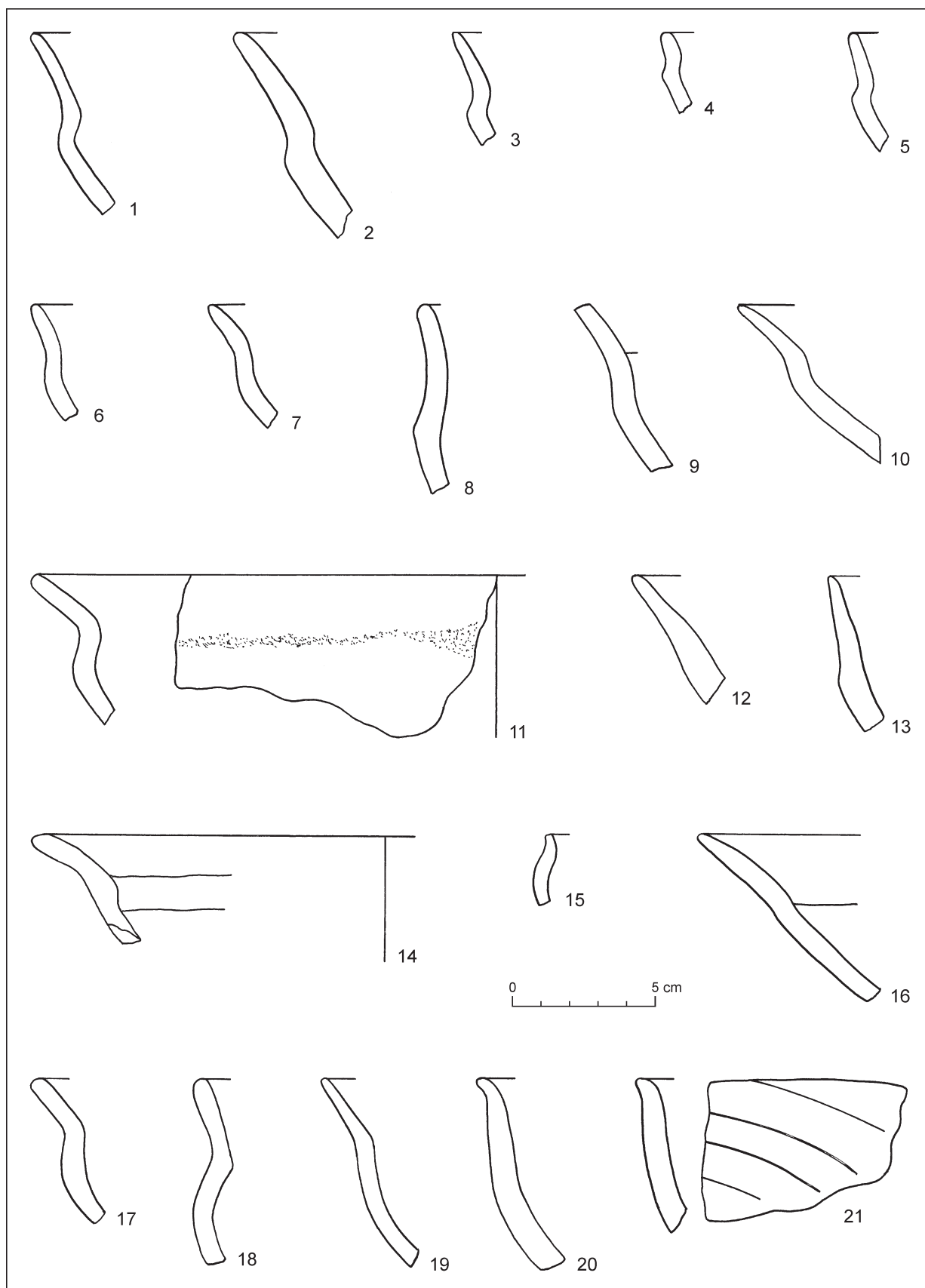
ne narušené sídliisko (slovanské osídlenie bolo zrejme koncentrované východnejšie) z obdobia neskorej (resp. mladšej a neskorej) doby bronzovej a počiatku doby halštatskej, o ktorom sa v odbornej verejnosti v podstate nevedelo. Z hľadiska sledovania kultúrnej situácie v tomto období v povodí Tople možno považovať tento rozsahom nevelký výskum za prínosný a inšpiratívny a ďalšie sledovanie lokality za nevyhnutné.

LITERATÚRA

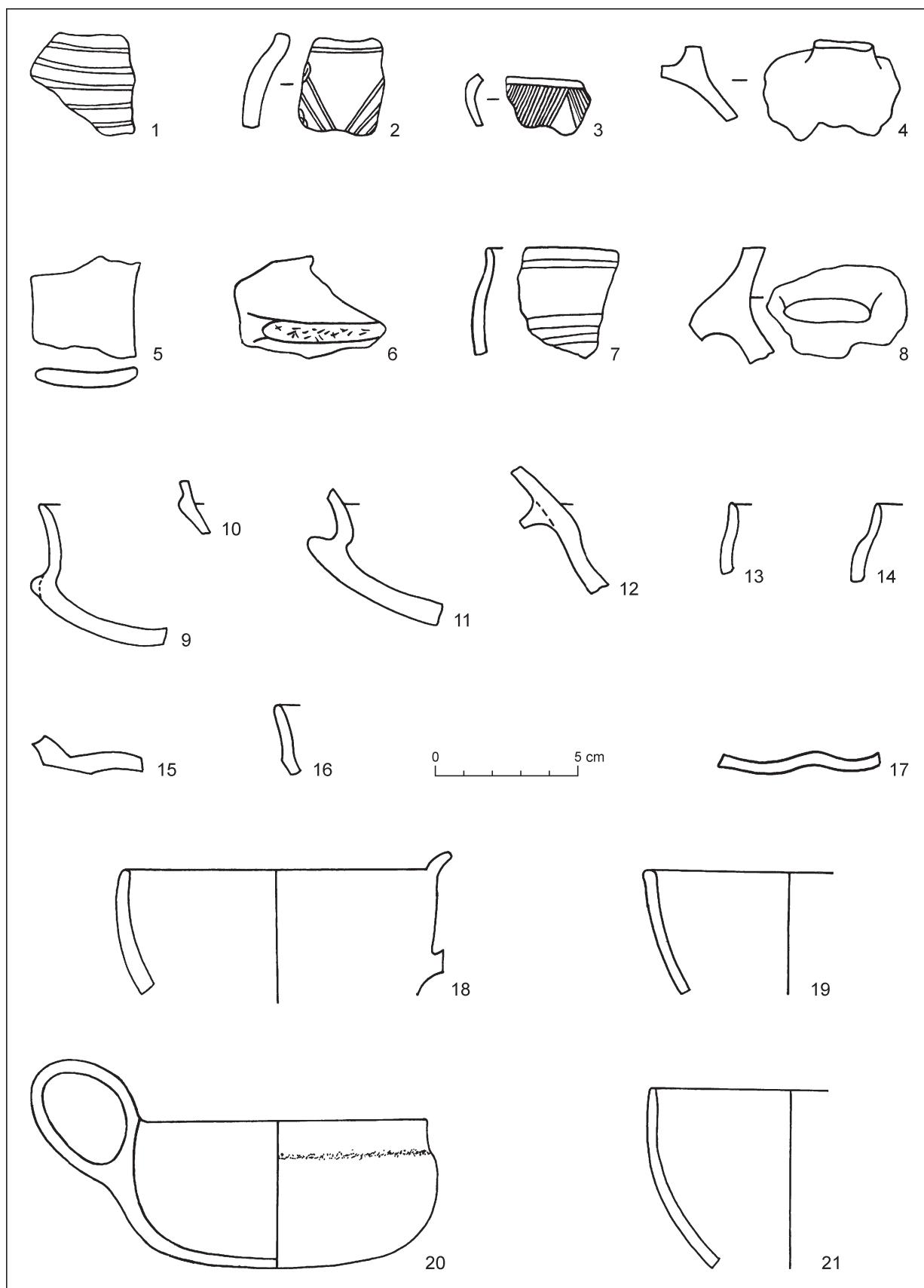
- Bátora 1979 J. Bátora: Žiarové pohrebiská lužickej kultúry v oblasti Zvolena. *Slovenská archeológia* 27, 1979, 57–86.
- Budinský-Krička 1961 V. Budinský-Krička: Slovanské osídlenie na severovýchodnom Slovensku. *Slovenská archeológia* 9, 1961, 347–390.
- Budinský-Krička 1967 V. Budinský-Krička: Bronzové nálezy z kotliny a poriečia Tople na východnom Slovensku. In: *60 rokov Šarišského múzea v Bardejove*. Košice 1967, 75–133.
- Budinský-Krička/Mačala 1987 V. Budinský-Krička/P. Mačala: Nové nálezy slovanských sídlisk v povodí Tople. *Študijné zvesti AÚ SAV* 23, 1987, 121–126.
- Budinský-Krička/Miroššayová 1992 V. Budinský-Krička/E. Miroššayová: Terňa-Lysá Stráž – sídliisko z doby bronzovej a halštatskej (Pokus o chronologické a kultúrne určenie). *Slovenská archeológia* 40, 1992, 47–76.
- Czopek 1996 S. Czopek: *Grupa tarnobrzaska nad śródkowym Sanem i dolnym Wisłokiem*. Rzeszów 1996.
- Demeterová 1986 S. Demeterová: Počiatky gávskej kultúry na východnom Slovensku. *Slovenská archeológia* 34, 1986, 97–131.
- Furmánek/Veliačik/Vladár 1991 V. Furmánek/L. Veliačik/J. Vladár: *Slovensko v dobe bronzovej*. Bratislava 1991.
- Gedl 1994 M. Gedl: *Cmentarzysko z epoki brązu w Bachórze-Chodorówce*. Kraków 1994.
- Gedl 1998 M. Gedl: *Młodsza epoka brązu we wschodniej części polskich Karpat*. Kraków 1998.
- Kemenczei 1984 T. Kemenczei: *Die Spätbronzezeit Nordostungarns*. Budapest 1984.
- Kotorová-Jenčová 2003a M. Kotorová-Jenčová: Sídlisko zo záveru doby bronzovej v Nižnom Hrušove. *Východoslovenský pravek* 6, 2003, 125–143.
- Kotorová-Jenčová 2003b M. Kotorová-Jenčová: Vranovský región v mladšej a neskorej dobe bronzovej. In: J. Gancarski (red.): *Epoka brązu i wczesna epoka żelaza w Karpatach polskich*. Krosno 2003, 511–524.
- Kotorová-Jenčová 2010 M. Kotorová-Jenčová: Severovýchodné Slovensko v období popolnicových polí. In: J. Gancarski (red.): *Transkarpackie kontakty kulturowe w epoce kamienia, brązu i wczesnej epoce żelaza*. Krosno 2010, 353–392.
- Крушелницка 1985 Л. И. Крушелницка: *Взаемнозвязки населеня Прикарпаття и Воляни с племенами східной и центральної Европы (рібіж епох бронзы и заліза)*. Київ 1985.
- Mačala/Mačalová 1984 P. Mačala/H. Mačalová: Výskum v Dvoriankach a záchranné výskumy v povodí Tople. *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1983, 1984*, 149–151.
- Miroššayová 1987 E. Miroššayová: Problematika osídlenia východného Slovenska v dobe halštatskej. *Slovenská archeológia* 35, 1987, 107–164.
- Moskwa 1976 K. Moskwa: *Kultura lużycka w południowo-wschodniej Polsce*. Rzeszów 1976.
- Patek 1993 E. Patek: *Westungarn in der Hallstattzeit*. Weinheim 1993.
- Slivka/Mačala 1985 M. Slivka/P. Mačala: Terénny prieskum v jednom z mikroregiónov Šariša. *Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1984, 1985*, 215–218.
- Studeníková/Paulík 1983 E. Studeníková/J. Paulík: *Osada z doby bronzovej v Pobedime*. Bratislava 1983.
- Veliačik 1983 L. Veliačik: *Die Lausitzer Kultur in der Slowakei*. Nitra 1983.
- Vokolek 1999 V. Vokolek: *Východočeská halštatská pohřebiště*. Pardubice 1999.

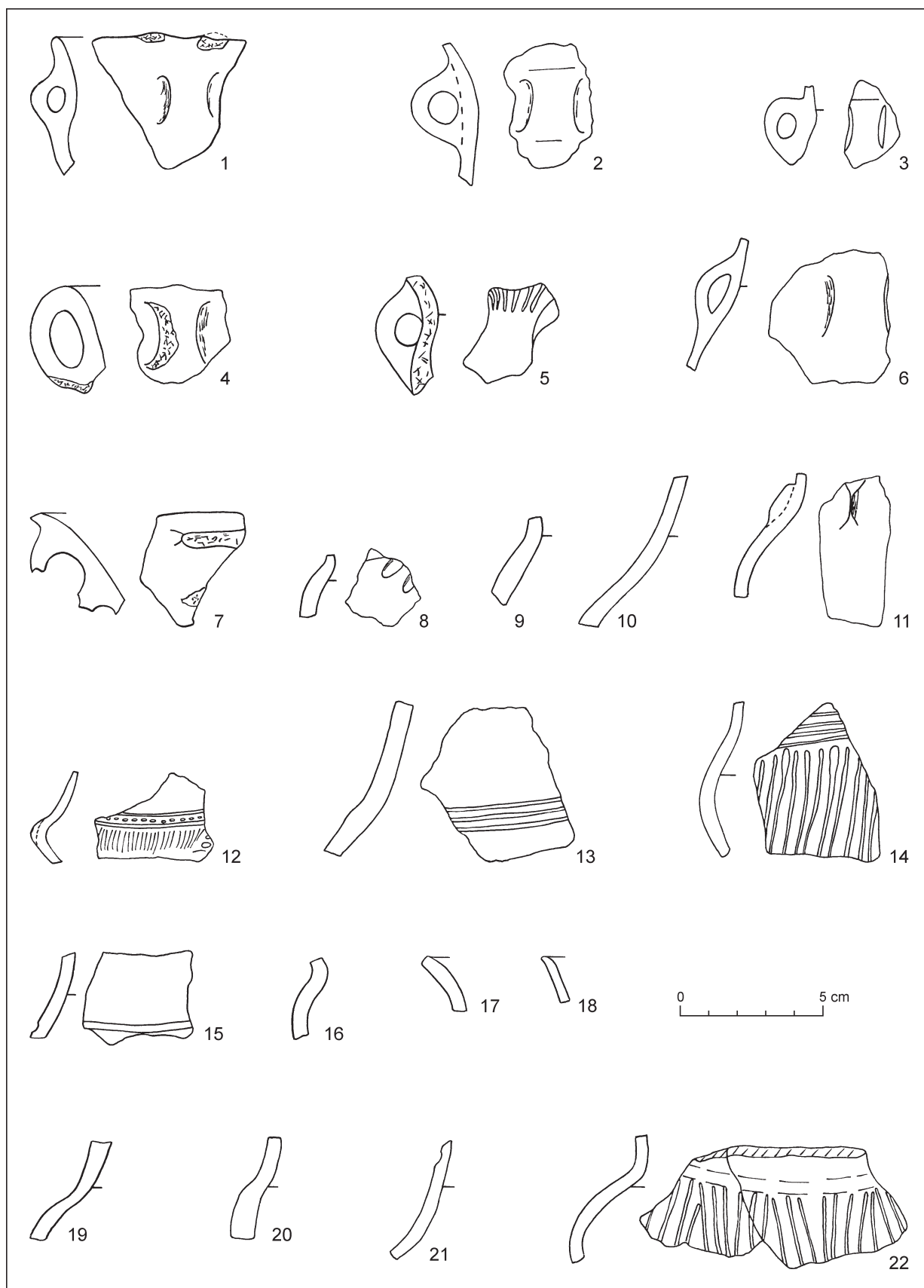
Tab. I. 1, 3-5, 7-24, 26-27 – kultúrna vrstva; 2 – objekt 1; 6 – objekt 3; 25 – objekt 5.

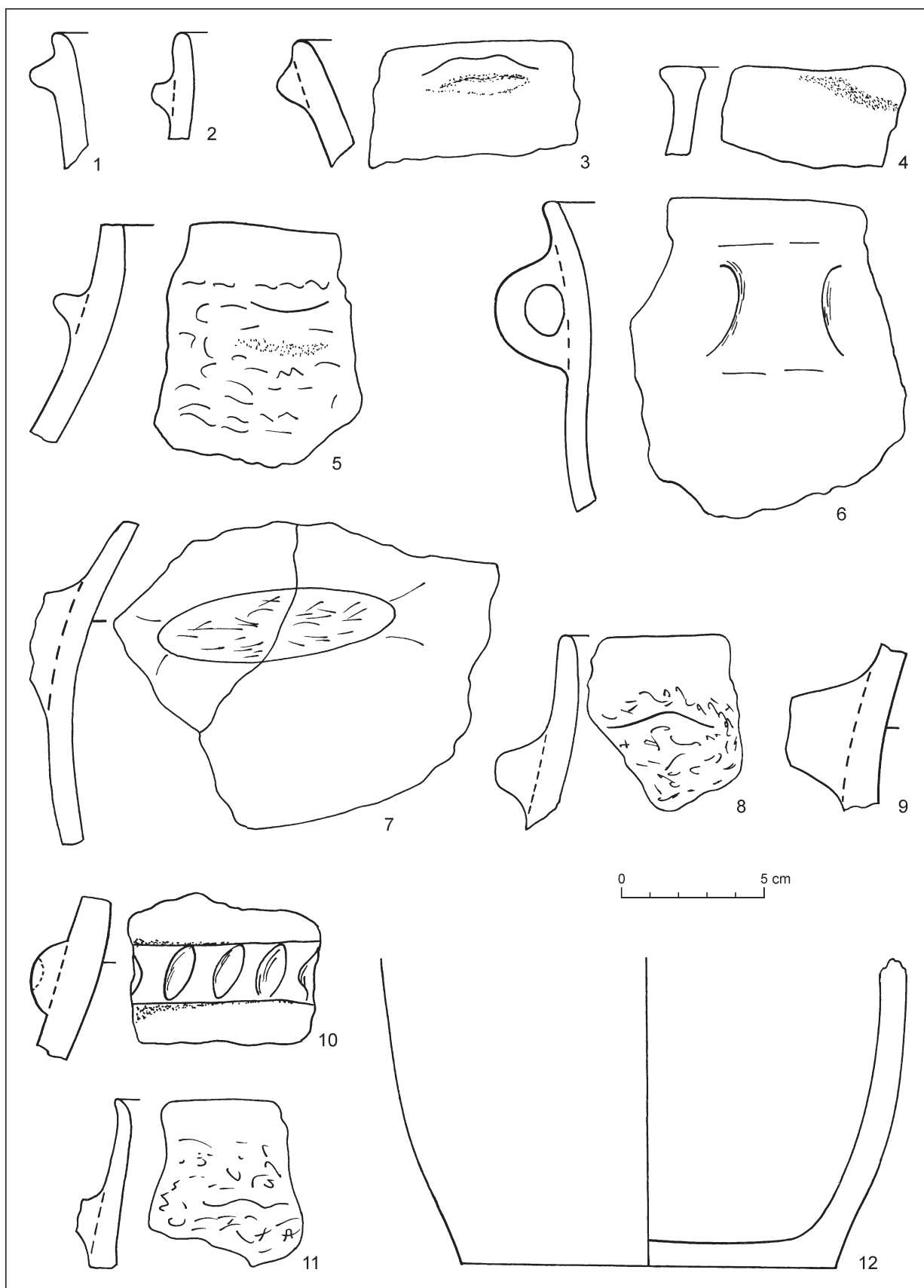
Tab. II. 1–13, 15, 17–21 – kultúrna vrstva; 16 – objekt 1; 14 – objekt 3.

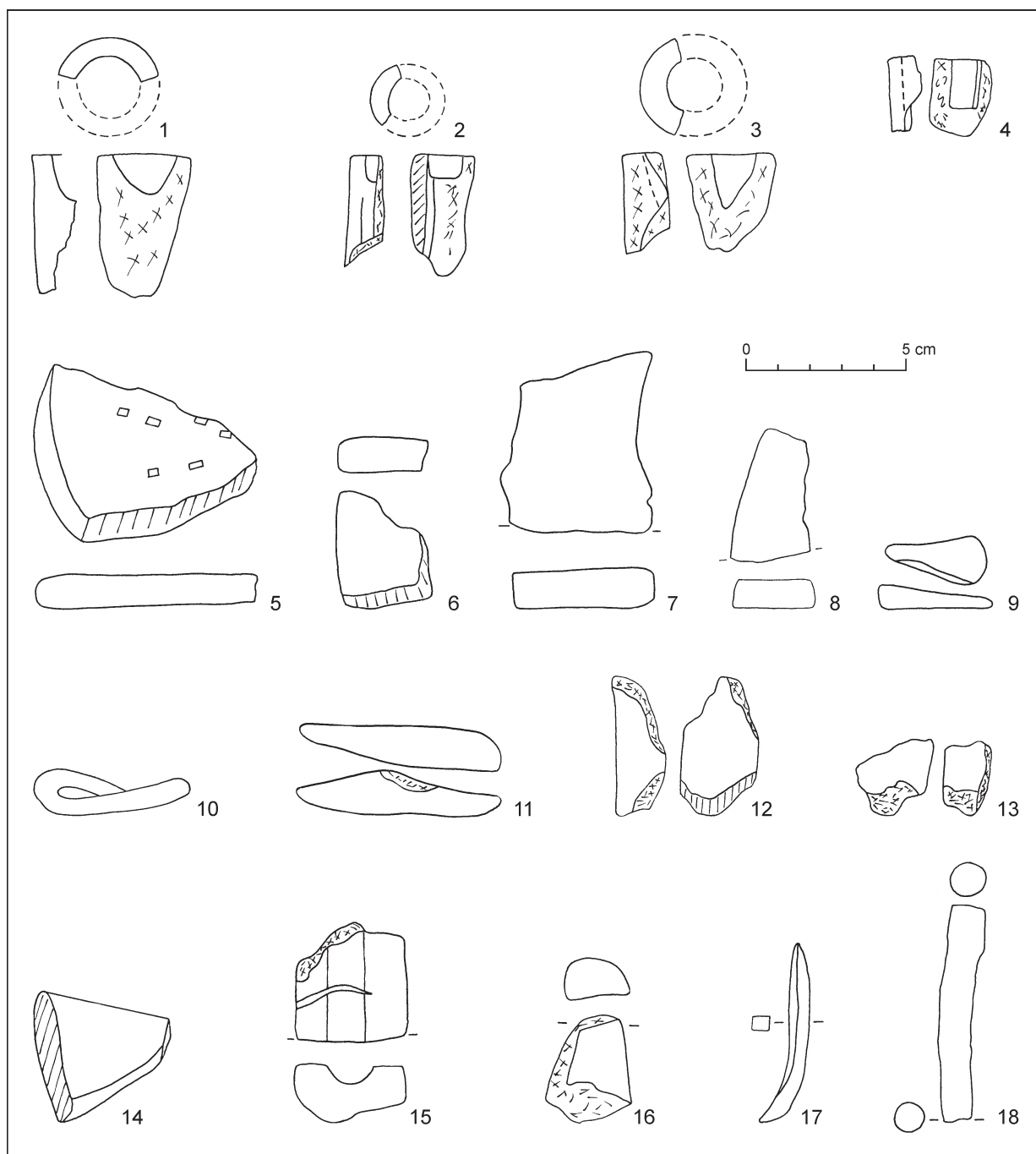
Tab. III. 1–7, 9–19, 21 – kultúrna vrstva; 8 – objekt 2; 20 – objekt 5.

Tab. IV. 1, 3, 5, 6, 8, 9, 11, 13, 15–18, 20, 21 – kultúrna vrstva; 2, 4, 22 – objekt 1; 12 – objekt 2; 10, 19 – objekt 3; 7 – objekt 4; 14 – objekt 6.

Tab. V. 2-5, 7-10 – kultúrna vrstva; 6 – objekt 1; 1, 11 – objekt 2; 12 – objekt 5.

Tab. VI. 1-3, 5-18 – kultúrna vrstva; 4 – objekt 4. 1-5, 16 – keramika; 6-9, 11-15 – kameň; 10, 17, 18 – železo.

Final Bronze Age and Hallstatt Period settlement in Vlača

S u m m a r y

The subject of this article are the results of the research of the settlement in Vlača, district Vranov nad Topľou in the year 2003. The site lies in Beskydské predhorie on the right shore's terrace of the Topľa River 180 m a. s. l. On the excavated area, 11,5 x 8 m large, in north-western part of the site, two complete storage facilities and parts of four others, as well as a feature with considerable occurrence of calcined bones and eight post-holes have been uncovered.

The most of the discovered material is represented by pottery. Pottery was made of a mixture of clay with sand, but also with crushed pottery. Shades of beige, brick, brown, and grey to black can be observed. Most numerous in pottery collection are conical and profiled bowls, very often with handles, and pot-like containers. Amphora and cup fragments are less frequent.

Except for the exceptional occurrence of minor fragments of vessel bodies of the wheel-turned and graphite pottery dated to the La Tène Period and very rare finds of Slavic, Medieval and Modern Era pottery, the ceramic finds from Vlača can be assigned to the Final Bronze Age and the Hallstatt period. The collection does not provide sufficient arguments for more precise dating, however. Several attributes in pottery assemblage, such as twisted rims, point to the Late Bronze Age tradition, even though they can be found also in the Final Bronze Age and Hallstatt Period. As the younger elements are considered the flat ceramic pads, typical for the sites of the Eastern Slovakia during the Hallstatt Period, and also the deliberately roughened outer surface of the pot containers which appear in Vlača on numerous fragments. The profiled bowls can be ranked to the Hallstatt Period or end of the Bronze Age. The current broader dating of the site to the Ha B–Ha C might be assumingly refined with the help of new obtained materials in the future.

In the context of the geographical-cultural situation at the end of the Bronze Age in the north-eastern part of Tisza Valley region the settlement in Vlača can be referred to as belonging to the Gáva culture, influenced by the surrounding cultural environment. Gáva tradition can be observed on the vessels with twisted and faceted rims plain cups with the ear over the rim, S-profiled pots with relief projections. The Lusatian or Kyjatice cultures origin is assumed by handled pots; very untypical for the Gáva culture are also the small handles on the profiled amphoras. In the Lusatian culture could have its origin also a knob above the handle of the bowls/cups and Lusatian culture of Southeastern Poland is probably the closest source of deliberate surface roughening of the pots. Recording the cultural influences from neighbouring areas at the end of the Bronze Age, especially from the area of the Northern Urnfields, but also of the Kyjatice culture, and less recognized, but assumed influences from the territories further to the east is recently more frequent in given environment. The measure of these influences is the larger, the more to the north are the regions distant from the central area of the Gáva culture. Same model is suggested also for the materials from the recently excavated site in Prešov (author's research in Prešov-Šalgovík in 2012).

Fig. 1. Site Vlača on the map of the Slovak Republic.

Fig. 2. Site Vlača on the map 1 : 10 000, M-34-104-C-c-1.

Fig. 3. View of the site (marked with arrow) from the northeast. Magical hill Oblík is in the background.

Fig. 4. Layout of excavated settlement pits (features 1–6), post holes and a spot with calcined bones.

Fig. 5. Section through the features 1 and 3.

Pl. I. 1, 3–5, 7–24, 26–27 – cultural layer; 2 – feature 1; 6 – feature 3; 25 – feature 5.

Pl. II. 1–13, 15, 17–21 – cultural layer; 16 – feature 1; 14 – feature 3.

Pl. III. 1–7, 9–19, 21 – cultural layer; 8 – feature 2; 20 – feature 5.

Pl. IV. 1, 3, 5, 6, 8, 9, 11, 13, 15–18, 20, 21 – cultural layer; 2, 4, 22 – feature 1; 12 – feature 2; 10, 19 – feature 3; 7 – feature 4; 14 – feature 6.

Pl. V. 2–5, 7–10 – cultural layer; 6 – feature 1; 1, 11 – feature 2; 12 – feature 5.

Pl. VI. 1–3, 5–18 – cultural layer; 4 – feature 4. 1–5, 16 – pottery; 6–9, 11–15 – stone; 10, 17, 18 – iron.

Translated by Mariana Murauská

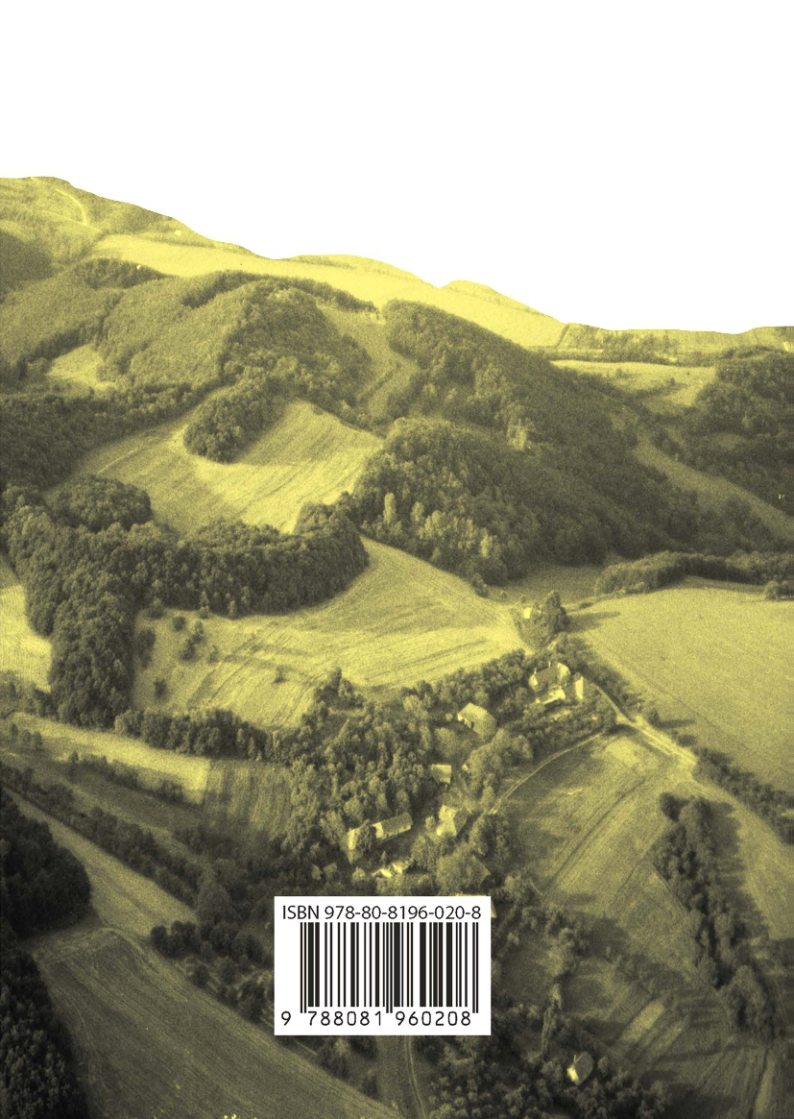
PhDr. Mária Kotorová-Jenčová, PhD.

Krajské múzeum v Prešove

Hlavná 86

SK – 080 01 Prešov

kotorova.m@gmail.com

ISBN 978-80-8196-020-8

9 788081 960208